

Ayapbergen MUWSAEV

HAL QAYIDA?

указанного здесь срока

Количество предыдущих
выдач

18.11.19	2682
28.02.20	440
10.03.20	508

HAL QAYDA?

1980
JAN 10 1980
FBI - NEW YORK

NÓKIS
«BILIM»
2018

XX əsirdin basındağı qaraqalpaq ádebiyatının tırnağın salıwdagı hám onı rawajlandırıwdagı umıtılmas xızmeti menen Ayapbergen Muwsaev qaraqalpaq ádebiyatının, mádeniyatının tariyxında úlken orın iyeleydi hám onıń atı máńgi.

Shayırdın dóretpeleri bizge ruwxıy azıq boları sózsiz.

BAR EKEN¹

Tariyip etsem Jumaqaynnın ellerin,
Körseñiz taájip ishi bar eken.
Aytıp ada bolmas anıñ sözlerin,
Biytärep buzılğan «biyi» bar eken.

Biymanı söz aytıp ózin bilmegen,
Kisiden min tawıp erge tiymegen.
Ush jıl qatın bolıp bayın súymegen,
Bası bos otırğan qızı bar eken.

Qız degenmen barıp edik eline,
Túshinbedik zañı-zakon tiline,
Aytıp körsek xızmetimiz túrini,
Bizden para almaq oyı bar eken.

Barıp körsek sóylespege qız bilen,
Ádep penen otırıstıq dizbilen,
Qızın qayıl qılıp shiyrin söz bilen,
Körmege mulayım qızı bar eken.

Paydası bolmadı qızın körsek te
Sóylesip hám jayı parqın bilsek te,
Qalın malın berip qızın alsaq ta,
Para pulı qalın maldan kóp eken.

¹Buringı awqamnıñ dáslepki jıllarında jazılğan bolıp, qosıqta ayırım «aktivlerdin» orınsız häreketleri kritikalanaadı.

Miymanğa qonmaga saz eken üyi,
Mulaqat sözleri, qatınsha pıǵlı,
Sóz parqın bilmegen tiri jan eken.

Keyin on bes jasar teshe «biyi» bar,
Birine söz aytsañ yane biri bar,
Bir qışlaqta qongan altmış üyi bar,
Altmış üydin jetmiş «biyi» bar eken.

Büyirin tayanıp menmensip sözler,
Yash bashınan el aralap daw izler,
Mereke-májiliste urışnı gözler,
Jaslardan hár túrli «biyi» bar eken.

Sobraniya qurar elinde yatıp,
Sulayman xat yazar, axun sarkatıp,
Künbe kün uyışıp silesi qatıp,
Künde úlken sobraniya bar eken.

Ustazda, mektepte ilim bilmegen,
Ata-analardan ádep kórmegen,
Kóshe gezip ne boların bilmegen,
Tilewshanın «biy» balası bar eken.

Ismin aytmanam yashlarga erkin,
El gezip bilmegen adamnı parqın,
Sözini bilmegen hasla aldı artın,
Kishige aytar «násiyhatı» bar eken.

Tek jürmeydi qarap, hár kimge tiyip,
«Jıynalısqı bar» dep jurtlardı jıyıp,
Qalpaǵın shekege qıysaytıp kiyip,
«Shapke kiysem» degen oyı bar eken.

Kewishi qıysayıp, qılmas namıs-ar,
Men bilmana bir nârsenin dâmi bar,
Turdı-mıyqı degen «biyi» bar eken.

Qoınsı qobası menen alıshmas ayaq,
Özge adam bolsa ayırmas tayaq,
Balaqları jırım-jırım salpayaq,
Baylarının baybishesi bar eken.

Házillesse aldaw sözge mardıyğan,
Túsinbey-aq sözge murnı parrıyğan,
Mushına tükirip, murtı hárriygen,
Ájen, Tájen degen «biyi» bar eken.

Bir koshenin jas úlkeni Tapberdi,
Men bilmedim, birew barıp gáp berdi,
Uyine barganda birden táp berdi,
Bir kórgenge jaman quyı bar eken.

Ázelden bilmedim elinin sırın,
Bilmegen jegendur agashtın qırın,
Algárez, jigitler, bizlerden burın,
Bir adamnan alğan pulı bar eken.

Ar namısı bolmas hasla biyinde,
Barsha adam húkimettin yolında,
Toqtawsız dep húkim eter hár kimge,
Yashlarının yaman tili bar eken.

Saylaw sayın alga jayadı dápter,
Gárip adam barsa, «tur, arı ket» der,
Jaqsı söz aytpasañ protokol eter,
Juwmaqayda sonday hámel bar eken.

Birdi qoyıp, mın bes jüzden gâp urıp,
Yashları söz aytar, úlkeni turıp,
Kewlinde bir bölek shamal bar eken.

Quday aydap kelip qıldı bizdi tap,
Qolınan hesh nârse kelmes qaltırıp,
Dem almastan zakon aytar patırlap,
Hapız maqsım degen «biyi» bar eken.

Körseñ hayran özi bir-birin sayar,
Birine söz aytsañ, birisi tayar,
Ullı, kishi «shay pulı» dep qol jayar,
«Barıñnı ber», degen sözi bar eken.

Qıyal áylep anda gezdik awılın,
Taba almadıq anda adam táwirin,
Buzaw uslap sawısıp tur sawının,
Qáleke bay degen bayı bar eken.

Xorezmde bunday baydı kórmedim,
Úlken qaysı, yashı qaysı bilmedim,
Izzet qaysı, húrmet qaysı kórmedim,
Ráháti joq jıyğan malı bar eken.

Mal qamağan qora eken úyleri,
Bawı ketip, tozğan eken shiyleri,
Oylasaq yaqshı emes bunıñ izleri,
Bardıñ malı, joqtıñ kúni bar eken.

«Tártipte bolmaydı biziki ayıp,
Sawdager tergeymiz ótkermey qayıq,
Kiymegimiz bardur neden qorqayıq»,
Degen bārshesiniñ peyli bar eken.

Shimboy nizaminua öziki qutis,
Birimiz aqsaqal, birimiz bolis,
Jurt sorasaq» degen oyı bar eken.

EREJEPKE

Bir otırsa qayıp turmas keseldey,
Turagoysa toqtamaydı eserdey,
Māsisi pos taslap qara mesheldey,
Shılgawı shashaqlı Erejep bala.

Endi gáp aytpañız Erejep balaga,
Barıp qayttı ol Tashawız qalağa,
Shılgawı shashaqlı kirdi araga,
İshqı ándiysheli Erejep bala.

APALAŃLAMA ELMURAT²

Bozatawdı jay kórdiń be,
Kembağaldı bay kórdiń be,
Erte turıp ay kórdiń be,
Apalańlama, Elmurat.

Suw tübinen qundız shıgar,
Ay degeniń juldız shıgar,
Bul kórgeniń kúndiz shıgar,
Apalańlama, Elmurat.

¹Húkimet járdem berdi degen mánide.

²Oraza ayında Elmurattı garrılar sáharde azan aytatugın etip qoyǵan. Bir kúni ol jarıq juldızdı kórip, tań attı dep oylap, azan aytıp jiberген. Bunnan keyin onıń atı «Elmurat apalań» atanıp ketken.

Bul dunyanın korıp nazın,
Mágar bolsa Sárbinazın,
Kózlerine ay kórindi,
Apalańlama, Elmurat.

GENJEBAYGA

Saw kisini soqır demek maqul ma,
Ashıwın kelmesin aytqan naqılga,
Genjebaydın andazası usaydı,
Bayağı Alliyar gereń axunga.

1929-jıl.

TÖRESHKE

Shın atın Töreshdur, laqabın soqır,
Ash bolsa aw almas senindey shompır,
Jas úlkenniń aytqan tilin almasań,
Seni hám diyermiz Mámбетbay qoqır¹.

AYSHASAN²

Keldiń «Tik ózekke» ırısın arttı,
Eriń marhum bolıp dúnyadan qayttı.
Hiyle, sumlıqların kún sayın arttı,
Hár kimlerdi aldap júrgen, Ayshasań.

Keshiwdegi Qudaybergen qotırdı,
Atın satıp ol jolında otırdı,

¹Awılda Mámбетbay degen jaqpas adam bolgan. Onı jurt unatpağan.

²Bul qosıq geypara jeńil minezli hayallarga arnalğan.

Bularga hám wayran salgan, Ayshasań.

Bir ózektiń kóship keldiń qasınan,
Ózbekti ayırıp at-arbasınan,
Ol gáriptiń qorıqpay kózde jasınan,
Hár kimlerge wáde bergen, Ayshasań.

Bir qudayım bendesine yar bolsa,
«Jumashtıń kewli bizde bar bolsa,
Bir rayonga barıp komissar bolsa,
Sonda bir tiyemen» degen, Ayshasań.

Ayshasań — Ulshasań jurtta bir óziń,
Bekbosınnıń aytsa bir awız sózin,
On manatqa algan kalosh-gewishin,
Kiyip alıp, aldap ketken, Ayshasań.

Jamshittiń arebek, sırgasın alıp,
Jumashtıń damballıq tawarın alıp,
Gúlbiy kóp uwayım-qaygıda qalıp,
Bularga hám bülgin salgan, Ayshasań.

Tilim yalğan bolıp, bolmagıl ási,
Allanıń tobıdur adamnıń bası,
Bekbosın axunnan alıp bir mási,
Tiyemen dep tiymey jürgen, Ayshasań.

Bir kún jatqanda esikti ilip,
Sársenbay dań molla úyińe kirip,
Buzıqlıgıń hámme adamlar bilip,
Tiriley masqarań shıqqan, Ayshasań.

Ábdibektiń kólge qarap qashqanı,
Sársenbaydıń alǵa qarap basqanı,
«Tıymeymen» dep tiyip ketken, Ayshasań.

1930-jıl

QARTAYǴANDA

Táriyip etsem Ibrayım men seni,
Táájip etkendey isiń bar eken,
Jazı menen úmit etip Genjeden,
Onıń menen kewil xoshıń bar eken.

Qırıq jasqa shıqqanda bir alǵan awıń,
Qudanı yad etip qaytpadı tawıń,
Hár ótkende berip ketip jup qawın,
Para berip kórgen kúniń bar eken.

Agayinge jaramadı bul isiń,
Sebil kibi arqalanıp júrisiń,
Burın qalǵan eken eki gewishiń,
Jigit bolǵanıńnan miniń bar eken.

Bul hallarda duwrı joldan adasıp,
Maqtanıp kelseń dáryaday tasıp,
Eki qadaq shekerdi qolıńa basıp,
Jalbarıp júz tutqan kúniń bar eken.

Jalınıpsań bir nápsinđi tıy diyip,
Bir aqsham tánińdi maǵan qıy diyip,
Óz qolıńnan kóylek alıp kiy diyip,
Bes-on teńge bergen pulıń bar eken.

Shakki qutılmasan olla-billadan,
Sol aqsham tayaq jep Hâbiybulladan,
Onnan qashıp kelgen künüñ bar eken.

«Suwpıman» dep jediñ kisiniñ haqın,
Aytpasa ketpeydi kewilde dağın,
Urlap biziñ jas ullınıñ jantağın,
Körıp bilmes jaman pıglıñ bar eken.

Bende bolıp ırısqsın izlegen,
«Agajan» dep shiyrin-sheker sóylegen,
Umit etip keler jolın gezlegen,
Kózmonshaqtay eki ulıñ bar eken.

1929-jıl.

BILMEDİK

Allanıñ úyinde ala tayı bar,
Qızlarınıñ adam bilmes jayı bar,
Bir qızımıñ tiygen úsh-tórt bayı bar,
Qaysısımñ bayı ekenin bilmedik.

Bir tiygeni Qudaybergen qiyattı,
Jigitlikke hár kimlerden ziyattı,
Qız nadan bilmeydi abıray-uyattı,
Qásiyetiniñ bar ekenin bilmedik.

Jazı menen qız qálepti Dawletti,
Bes-on künge alğan eken mawletti,
Aqırsında «almayman» dep qawlı etti,
Jılpıldagan may ekenin bilmedik.

Ál hasil qızı da «tiymeymen» degen,
Birewinen alıp birewge bergen,
Qanday juwha jan ekenin bilmedik.

Suwday siñip, bargan jerinde batpas,
Jaqsı qız hesh waqıtta abıroyın satpas.
Atası hám olse görde tek jatpas,
Qay dozaqta jayı ekenin bilmedik.

Kórseler hár kimge kózleri qızgan,
Biypahim qız eken wádeni buzgan,
Atası haram jep qudayğa jazgan,
Kewlinde ne bar ekenin bilmedik.

Birewdi jaqsı dep, birewdi pás dep,
Jamandı tanımay, ayaqtı bas dep,
Qalalını kórse meni alıp qash dep,
Állekimge yar ekenin bilmedik.

1927-jıl

DOSAN BALA

Dosan bala qara eshekke mingende,
Eshegi ózine yarashqan eken,
«Íx-Íx» diyip jolğa túsip júrgende,
Kórgen qız-jawanlar qarasqan eken.

«Qaltasında kópti aqsha pulı», — dep,
«Eshek mingen qaysı baydıń ulı», — dep,
«Magar bolsa hańqalımń qulı», — dep,
Sirtınan ğaybana sorasqan eken.

Kórip hayran qalar qurbı-qurdası,
Bóktergide bolsa ala dorbası,
Baqsha andazası kelisken eken.

Bargan jerde qoyar eshegin tusap,
Ot bermes, jem bermes, munıki esap,
Bayağı qalender Qazıbek usap,
Ájep bir sawdağa shatasqan eken.

Joldasların jolğa taslap ketkende,
Sáske-túske Qońıratqa jetkende,
Úyshi bazarınan súrip ótkende,
Kónúl maqsudına jetisken eken.

Burın bargan eken sálemnaması,
Aq jawlıq, sabzidan kiygen anası,
«Xosh-keldiń, tórem»—dep qarrı maması,
Bir-biri halınan bilisken eken.

Dosan aytar: — «Seni alıp qasharman,
Endigisin elge barıp shasharman,
Ne payda endigi on bes jasardan,»—
Dep wádeli sózler aytısqan eken.

Jáne «kel-ket», dep wádeler baylasıp,
Ayrılıqqa júrek-bağrın dağlasıp,
Qol salısıp awdarısqa oynasıp,
Mısal, nar túyedey tebisen eken.

Óz qatarın bolsa hayt pen toy diyip,
Miyman kelse qozı-qoshqar soy diyip,
Molla Garip bul eshekti qoy diyip,
Násiyat sóz aytıp urısqan eken.

Eshegi özine jarasqan,
Ayta bersen köpdur dástan,
Ótip ketken Qazaqstan,
Bosqa qaldı Dosan bala.

Qara nanga qarının toq,
Alıp bergen köylegiñ joq,
Seni bilay degenim joq,
Wädeñ qayda, Dosan bala?

Alaman dep aq jawlıqtı,
Bağıp qoydın bir sawlıqtı,
Tursınbiyke etti moyıntawlıqtı,
Ala almadın, Dosan bala.

Halındı bilmey asıldın,
Barındı berip shashıldın,
Tursınbiykeden basıldın,
Qorqıp qaldın, Dosan bala.

ÖTEPBERGEN

Quy jaqsı bol, quy jaman bol,
Bul dünyaga kelip kettiñ,
Jan joram olme aman bol,
Aqırı bir kün ólip kettiñ.

Qatarınnan ozdın erek,
Gurj etseñ mınga derek,
Dasturqanda nanu-shórek,
Mehman kelse berip óttiñ.

Amangul gapı qashan da,
Yaqshıdan qalğan nishandı,
Alaman dep elti iyshandı,
«Duwrı joldan» jürıp öttiñ.

Alaman dep ala almadıñ,
Almağan bilen qoymadıñ,
Endi sen adam bolmadıñ,
Munı ne dep bilip ettiñ.

Ótepbergen sen ıshqıpaz,
Algandıñ Gulxan, Sárbinaz,
Ótebiyke óziñe saz,
Yalganshını sürıp öttiñ.

Kók baytaldur mingen atıñ,
Qalenderdey saltanatıñ,
İshqı etkeniñ soqır qatın,
Bılğastırıp sürıp öttiñ.

Bıtır boldıñ balseyske,
Hâmmeni qoydıñ keyiske,
«Ustazım» dep Qulpeyske,
Bir kún oyran salıp öttiñ.

Oyran sap künde ne qıldıñ,
Qashtıñ quwısqa tıgıldıñ,
Buwday urağa jıgıldıñ,
Bir bálege qalıp öttiñ.

Kelip zar yıgladıñ bizge,
İshqı bilmeydi sennen özge,
Aqsaq mayıp shılpıq kózge,
Ne bilgeniñ qılıp öttiñ.

Boldın yawmıtqa taqallıq,
Ustazğa qılıp yamanlıq,
Baddugasın alıp óttin.

Ğarip aytar tuwsań górgе,
Ólseń de shıqpadın tórgе,
Dosandağı kelinlerge,
Ğarip ashıq bolıp óttin.

192

QARA ESHEK

Xalayıqlar, kelegóriń,
Qara eshegim óle qaldı,
Taban etim, mańlay terim,
Kórmegendey bola qaldı.

Eshek emes, pıraq edi,
Janıp turğan shıraq edi,
Aqqan suwday bulaq edi,
Paymanası tola qaldı.

Ózi aygır, ózi hāngi,
«Sat» dep keldi neshshe bāngi,
Jeken palań, agash zańgi,
Bul da bosqa qala qaldı.

Qazaq, qaraqalpaq hār milletler,
Ishinde bar biydawletler,
Kózi qattı kózben betler,
Dóğerekli qona qaldı.

Qılıp edi jeñil, jedel.
Shıgılıqlap Aytım-jânel,
Bul da izime tûse qaldı.

Jaz bolsa qonarman jekke,
Isın tûspesin gódekke,
Basını süyep qandekke,
Zir-zir etip óle qaldı.

5-jil
Qara eshegim boldı panıy,
Ot-jem berip baqtım anı,
Ârman menen shıqtı janı,
Jer bawırlap jata qaldı.

«Makiriw» dep shalalmadım,
Shalmaga da qıyalmadım,
Góshine bir toya almadım,
Sol is magan bata qaldı.

Mágar tûsti jaza qurıq,
Basına kómermen sıırıq,
Shegirtkedey basıp urıq,
Bir qıyalga kete qaldı.

Nawrız kirgen soñ qıs óter,
Qurt-qumırsqaga jan piter,
Sonda sen hám basın kóter,
Qádirin jaman óte qaldı.

Mádireyim boldın shora,
Az gana kún jedin para,

RESPUBLIKALI'Q MA'LIMLEME-RESURSЛИ'Q XORAYI'
INV № 89875

Bolmas isler bola qaldı.

SEYTMURATTIN QARA ESHEGI

Seytmurattın qara eshegi,
Attan qalmaydı-qalmaydı.
Eki batpan jügi menen,
Beli talmaydı-talmaydı.

Hâ degende dağdan asar,
Ushqan qus penen talasar,
Dül-dül emes, mager gashır,
Bilip bolmaydı-bolmaydı.

Qay jurtlardan kelgen awıp,
Algın eken malın tawıp,
Ullı bayram toyğa shawıp,
Bayraq almaydı-almaydı.

Berip bolmas bedew atqa,
Altın, gümis, hasil zatqa,
Aqshadan bes jüz manatqa,
Satıp bolmaydı-bolmaydı.

Eshek attan qala ma dep,
Ozıp bayraq ala ma dep,
Sözi yalgın bola ma dep,
Külip bolmaydı-bolmaydı.

Tariyip etsem Qudaybergen joramiz,
Shükir áyle, basıñnan ótken kúnleriñ.
Hal sorasıp, sóz basına baralı,
Qoñıratqa aynalıp ketken kúnleriñ.

Atadan bir ulsañ, yalgızdur bashıñ,
Agadan, iniden joqdur joldasıñ,
Ánjim menen bir awıllas qardashıñ,
Iziñizden xabar alğan kúnleri.

Qolında tayagı úydiñ baqanı,
Bunıñday aғashtı otqa yaqalı,
Bir onseri bardur arpa taqanı,
Azıq etip bargan kúnleri.

Ánjim aytar: «Alıp kelgen barım» dep,
«Ázelden bas qosqan ahuw-zarım» dep,
«Wa dariyqa úyde jatqan yarım» dep,
Ánjim dad-faryad etken kúnleri.

Qoñıratqa bar eken Ánjimge ashıq,
Baladay jıladı qapalıq basıp,
Kórgen adam ráhim etip jılasıp,
Bársheniñ kewilin buzğan kúnleri.

Jigit bolsañ elin menen bolmas qas,
Madinada siziñ menen daw-talas,
Ánjimniñ iyninde bir júnli shanash,
Qalaga-arqalap bargan kúnleri.

Bále deseñ, gülli bále dep bolıp,
El ishinde yaqshı-yaman gáp bolıp,

PÁLEKLI QOS

Awlatkom töre agası —
Awıldın hükimet bası,
Kolxozlardın basqarması,
Qallash jarlı diyqanga dos.

Allanazar salğan qırın,
Ótepbergen alğan sırın,
Awlatkom úsh kún burın,
Qonıp ketken pálekli qos.

Aqsaqal qalar jekme-jek,
Kóz salıp qayqı Tursınbek,
Miywesiz qalsa bir pálek,
Bir aynalğan pálekli qos.

Qurbanbayın arıq murap,
Puqaranın basın qurap,
Keshe-kündiz sayqal urıp,
Qona almagan pálekli qos.

Abdiraman jigit bası,
Paqırlardın kózde jası,
Qıyın qıstaw jegen ası,
Pana bolğan pálekli qos.

Taza japqa keldi bayır,
Ullı qonis — Taqta qayır,

MIYMAN

Balgalı Taspolat gúrlenli menen,
Bir kún seyil etip shıqtıq yaranlar,
Sawda etken priyomchik mın — elli menen,
Ekewimiz qayıqqa mindik, yaranlar.

Hár kim miyman bolsa allaga bende,
Shúkir sana eter, jan menen tánde,
Balıq awlap jatqan dárya órinde,
Awshının qasına bardıq, yaranlar.

Bir kún tünde otırğanda úyinde,
Irkilmey tup-tuwrı barıp úyine,
Qoldawlı, Kúlki — qojaq Paxratdiynge,
Bir aqshamğa miyman boldıq, yaranlar.

«Mollam xosh keldin», dep bizdi sıyladı,
Miyman qılıp óz abıroyın oyladı,
Ullı-kishi jigitlerin jıynadı,
Sol kún aqsham gúrrinlestik, yaranlar.

Kópti kórgen jigit bolar ol mager,
Jahankeshte jurttı gezgen darbader,
Haslı qandeklidur Boran sawdager,
Anıgın sorasıp bildik yaranlar.

Miymanga xızmetti ettiler dawam,
Sóz hasılına jetpes aqılsız awan,

Kewilli zawıqqa keldi yaranlar.

Biri Shamshetdiyin Abdulla ulı,
Shekerden shıyrındur sözlegen sözi,
Biri Allambergen Álimbet ulı,
Anı hám sorasıp bildik yaranlar.

Qay birin aytayın onıń atpa-at,
Bári birdey goshshaq jigit hasıl zat,
Kimleri ekiden, kimi bir manat,
Sol kún aqsham bizge berdi yaranlar.

Bir jigit kelmepti búgin usında,
Itibardı joqdur teńi-tusında,
Qırq tiyinnan qashıp qamıs qosında,
Pirniyaz kelmey qaldı yaranlar.

Ėarip aytar ġosh jigittiń xızmetin,
Hesh kimgе áylemes zárre minnetin,
Kópshilikke qılğan onıń húrmetin,
Bir azıraq tárip qıldıq yaranlar.

QUTLI BOLSIN¹

Kózińdi ashıp berman qara,
Ózińizge berdiń ara,
Biradarı Turdı jora,
Gewish-másiń qutlı bolsın.

¹Turdı degen jarlı gewish-mási kiygende Ayapbergenniń aytqanı.

Qup jârasar siyağına,
Endi barsañ bayağına,
Bargan jolıñ qutlı bolsın.

Alğanıñ Biybi perizat,
Aytqan sóziñ qantıw-nabat,
Bahasıdur qırq bes manat,
Bergen pulıñ qutlı bolsın.

JÜZ BASI

Orıs-musılmannan bolıp qırq noker,
Márt yigit sawash kün el arm sheker,
Yigitleriñ dushpanınan qan toker,
Abırayı óziñe qaldı, jüz bası.

Pálek shepke aylanıp, dáwlet qusı ushtı,
Ádalatsız shahlar taxtınan tústı,
Hárkimniñ basına xanlıq jetisti,
Zaman hár tárepke dóndi, jüz bası.

Ázelden yazılğan bolsa, ne shara?
Jaman ketip, jaqsı qaldı bir para,
Sahirada qoy kibi jatqan puqara,
Hár túrli ústemge kóndi, jüz bası.

Shárrik kelip Qonırattı shapqanday,
Suw ornına qızıl qanlar aqqanda,
Nurjan batır sheyitlikti tapqanda,
Saw-salamat aman qayttıñ, jüz bası.

Qız kúnde Qoshımbet xan kelgende,
On jetisi oqtan ushıp ólgende,

Qırıp-joyıp, aman qayttıñ, jüz bası.

Qırq yigitin bardı Rustem jürekli,
Sheriw nardek sawash küni kerekli,
Urısta hár küni mıńǵa dárekli,
Watan deyip, qılısh urdın, jüz bası.

Yigitlerin bardı Rustemi dástan,
Haybatınan ditirer Hajar, Hindstan,
Birisi— bahadır, birisi — palwan,
Ne goshshaq yigitin bardı, jüz bası.

Bellerinde oyma nagış jup qatar,
Qollarında gümis bántli besh atar,
Astında dal bedew, alma kóz atlar,
Puqara qılıshın urdın, jüz bası.

NE BOLDI' (ÁBDIRAMAN ÓTEPOVQA)

Ádiwli inimseñ, Ábdıramanjan,
Bul sózime qulaq salsañ ne boldı?
Ázelden qam ósken nadan aǵańman,
Bul ǵáptin parqını bilseñ ne boldı?

¹1925—1927-jıllarda belgili dramaturg Á.Óteпов Qonırat olıǵı Sorkól volostı partiya yacheykasınıń sekretarı, jazıwshı A.Begin komsomol yacheykasınıń sekretarı bolıp isleydi. Usı dáwirde Ayapber shayırdın dáslepki hayalı qaytıw bolıp, ol bir kelinshékke úyleneyin de qatnañqırıp júrgen eken. Ayapbergennin kem qárezetliginen biyxan bolǵan Á.Óteпов onı dálkeketedi. Bul qosıq Á.Óteповtıń doslıq háziy juwap retinde jazılǵan. (B.Q.)

Gosh jigitke dāwlet bilān baq kerek,
Men nāyleyin bes-on manat naq kerek,
Sonıñ ilajını qılsañ ne boldı?

BERSE ALMAÑLAR

Sayt miyman kelse xosh xizmet eter,
Ash berip, nan berip kewline jeter,
Bergen balıq mayı zāhārden beter,
Iy yaranlar, bosqa berse almañlar.

Hayalı — sawdager, özleri — kāsip,
Geshir, piyazı bir-birine múnāsip,
Bergen balıq mayı ketipti sasıp,
Iy yaranlar, bosqa berse almañlar.

TÁRIYIP

Arjaq-berjaq bolıp eki san bolğan,
Bólim-bólim eller qaraqalpaqtadı,
Garqıldasıp úyrek ushıp, gaz qongan,
Aydın-aydın kóller qaraqalpaqta.

Sharwaları kóship ataw jaylağan,
Biye sawıp, qatar qulın baylağan,
Qulan-kiyikleri sekirip oynagan,
Qiya-qiya shóller qaraqalpaqta.

Begleri bar tawdan atın sekirtken,
Joldas etken belli-belli jigitten,
At shawıp, qus salıp, tazı yugirtken,
Ullı-ullı begler qaraqalpaqta.

Urısta bir özi mınga derekli,
Görüglı haybatlı, Rustem yurekli,
Belli-belli jigit qaraqalpaqta.

Jigitleri el gezer qızının qastında,
Gülleri ashılğan bahar paslında,
Alma kózli, árebi atlar astında,
Márt goshshaq jigitler qaraqalpaqta.

Qızları bar qiya-qiya qasları,
Iynin jabar órim-órim shashları,
Shashbawında gáwhar hasıl tasları,
Húr periyzat qızlar qaraqalpaqta.

Bir qıldan názikdur qıpsha belleri,
Buwın-buwın tarqanalı álleri,
Shekerden mazalı shiyrin tilleri,
Taza nawjawanlar qaraqalpaqta.

Laglı-marjan — haqiq ne hasıl zatlar,
Shákirtler ustazdan alıp irshadlar²
Nar tüye, doynaqlı dal bedew atlar,
Ándamlı nárbuwdan qaraqalpaqta.

Sahrada seyil etip jıgın baslağan,
Qarshıǵa, aq tuyǵın, lashın qus salǵan,
Aq — qara bas sona, súylin uslağan,
Qus salǵan qálpeler qaraqalpaqta.

¹Idrakli — aqıllı, ziyrek degen mániste.

²Irshad — tálim alıw mánisinde.

At shawıp, mayırğan kökmar oyında,
Sawın bayraq alğan ullı jıyında,
Belli shabandozlar qaraqalpaqta.

HAL QAYDA?

Kewlim aytar, jurt sorasam, biy bolsam,
Magan óytip boysınganday el qayda.
Qarun kibi jurttan ozğan bay bolsam,
Altın, gümis dünya menen mal qayda?

Jurttan ozğan shayır bolsam men ózim,
Mın-mınnan keltirse hár awız sózim,
Sayır etsem jahan dúnyanın júzin,
Kewlim tiler, baratugın hal qayda?

Qustay qanat qağıp, aspanga ushsam,
Jer júzine túsip gózzallar qushsam,
Kese alısıp, chay ornına pal ishsem,
Suw tabılmas, endi bizge pal qayda?

Ólmes ómir berip, sürsem dáwrandı,
Kewilde hesh qalmay zárre ármanı,
Qırmızı ton kiyip, sürsem jorganı,
Aqır bir kún shıqpaytuğın jan qayda?

Qaygılı qápeste kúnim keshken soñ,
Qazan urıp, gúlim solıp óshken soñ,
Saqalıń aǵarıp, tisiń túsken soñ,
Taza nawjawanday qáddi dal qayda?

Doslarıń kóp bolar dáwletin bolsa,
Jamanın jasırıp, jaqsındı jaysa,

Qol ushin bergendey janajan qayda?

Jaman shuldur jolın tawıp jürmeşe,
Miyman kútip kisige nan bermese,
Söz söylese, sözdiń parqın bilmese,
Bunday jaman nadanlarga san qayda?

Jigit at kótermes miyman sıylamay,
Söz söyleme, istin parqın oylamay,
Mańlaydan ter ağıp janın qıynamay,
Miyнет shekpey tabılğanday nan qayda?

Aqıl kerek söz mánisin bilmege,
Raxbar kerek túrli joldan jürmege,
Bay, jarlını bir kóz benen kórmege,
Gárip aytar ádalatlı xan qayda?

YARANLAR

Begler¹, táriyip etsem Qutlımurattı,
Xalqı úsh tamǵalı, haslı qıyattı,
Etekte el gezip urarlar laptı,
Táriypini bayan etsem, yaranlar.

Qayshı qulaq mindi, astın árebi at,
Qorjında kók chayı, aldında nabat,
Juptısı Sayatxan misli perizat,
Ármansız dáwrandı súrdı, yaranlar.

Miyman kelse tóger álinde barın,
Sorkólde esitip bir qız xabarın,

¹Jigitler mánisinde.

Kewline bir qiyal, aldı yaranlar.

Aytur Qutlımurat: «Jandın keshermen,
Dünya malım shul qız ushın shasharman,
Ólmesem shul qızdı alıp qusharman»,
Diyip el-xalqına ayttı, yaranlar.

«Gayratımnı kórip meniń elatım,
Gosh jigitpen, quda bersin muradım,
Shul qızım almasam men hám bir qatın»,
Dep hám óz malını tókti, yaranlar.

Ot-jemine qarap, atını baplap,
Ústine eger qoyıp gezdirip taplap.
Eline bildirmey Sorkóldı jaqlap,
Bir kún maydan ashıp qondı, yaranlar.

Xoshwaq bolıp óz teńine maqtanıp,
Erte turıp «bismilla» dep atlanıp,
Bul isten Sayatxan xabarsız qalıp,
Sorkól yana júris qıldı, yaranlar.

Segbir tartıp neshshe maydan jol asıp,
Begler kibi torı atına yarashıp,
Shúw-shúwlep aspine qamshılar basıp,
Qońırat bazarına keldi, yaranlar.

Hár ne keregini alıp qaladan,
Munday jigit tuwmas endi anadan,
Peshin waqta ótip Qońırat — sawmadan¹,
Namazsham Sorkólge bardı, yaranlar.

Qaydasañ dep Kók aral menen Keshu jap,
Jol boyınsha qızdın elin soraglap,
Qızın elatına keldi, yaranlar,

Turdı Qutlımrat waqtını xoshlap,
Suw basında turar kelgenin istep,
Qıyal etip bardı yanına qaslap,
Jol bolsın dep mundan sordı, yaranlar.

Qudayım qız benen qıldılar duwshar,
Sóylesti jigit bilen biyshara nashar,
Álhasıl ekkisi boldılar qashar,
Sózini bir jerde qoydı, yaranlar.

Sáhár waqta kelmek boldı bir-biri,
Jurtqa málim boldı nashardıñ, sıırı,
Shul waqta etishkil ólmesen tiri,
Diyip wádelesip qayttı yaranlar.

Sáhár waqta nashar shıqtı bel bağlap,
Hesh kimge bildirmey allaga yığlap,
Qutlımurattın keler yolın qarawlap,
Tañ atqansha nashar turdı, yaranlar.

Qutlımurat aytqan wádesin buzdı,
Qorqıp Sayatxannan úmitin úzdi.
«Oylasıqsız alıp barsam bul qızdı,
Halım neshik bolur» dedi, yaranlar.

Qılğan isi jurtqa boldı áshkara,
Jıynalıp Sorkólshi qıldı masqara,
Hár jerge lap urıp aq júzi qara,
Sózi itibarsız boldı, yaranlar.

Salıq qılıp¹ söz keltirdi özine.
Keter boldı jäne Etek eline,
Öz eline qaytpaq boldı, yaranlar.

Qutlımurat bir kün Sorkölden ketip,
İlgal etip bardı úyine jetip,
Barganda qatını jağadan tutıp,
Makkem jağasınan aldı, yaranlar.

Tutıp jağasınan qatın sözledi,
Shappat penen: «mine sağan qız»,— dedi,
«Halıñdı bil, qızdan úmit úz», — dedi,
«Xosh bolğay», — dep qullıq qıldı, yaranlar.

Sógip, sözlep shappat urdı Sayatxan,
Gosh jigittin isi pitti tayaqtan,
«Bul bálege ushıradım qayaqtan», —
Diyip zar yıǵlayıp turdı, yaranlar.

«Qız alamısañ endi meniñ ústime,
Qaraymısañ óziñ bálent-pástine,
Netsem bolur seniñ qılğan qastıña»,
Diyip anı jerge urdı, yaranlar.

Qutlımurat nalis etip baqırdı,
«Qaydasañ Qurban, kel» — dep shaqırdı,
«Ayırıp alsañshı mına kápirdi», —
Degen halda Qurban keldi, yaranlar.

Qurban turıp Sayatxanga sözledi,
«Bir esaptan eki kózin oy»,—dedi,

¹Salıq qılıw — jaman ádetin betine basıw.

«Senin ushin qoydım», —dedi, yaranlar.

«Üsti zerger, bil sen hashı zatındı,
Ózın jerge tóktın inabatındı,
Kim al dep buyırdı eki qatındı,
Óz halındı bilgil»,—dedi, yaranlar.

Qutlımurat Sayatxanga yalbardı,
Qol qawsırıp yıǵlap aldına bardı,
«Men kórmeyin sennen ózge nashardı,
Ózın bil»,— dep yıǵlay berdi, yaranlar.

Hár iske alladan bolurlar sebep,
Jigitke kerekdur ilim bilen ádep,
Qutlımurat qatınınan tayaq jep,
Ayagına basın urdı, yaranlar.

Aytur Qutlımurat «astapıralla»,
«Qayttım men ıraydan, alhamdililla,
Shul qızdı almayın, wallahı—billa»,—
Diyip kóz yashını tókti, yaranlar.

Hár jerge lap urıp qızdı alalmay,
Buringıday tolıp-tasıp yuralmay,
Uyalıp Sorkólge qayıp baralmay,
Sorkólshige kúlki boldı, yaranlar.

İqtıyarlı ketti erdin ózinen,
Hesh payda tappadı aytqan sózinen,
Kelse sorap bir Sorkólshi izinen,
Qatını Sayatxan quwdı, yaranlar.

Qatını jüzine shappat urgandı,
Ahli' qaraqalpaqqa málím bolgandı,
Táriyip bolıp jurtqa shıqtı, yaranlar.

1904-jıl.

SUWSHÍ JÜRMEŇLER²

Eshimbetke suwshı júrdım báhárden,
Ózinen de burın turdım sáhárden,
Úyi jańgır jarıtpadı náhárden,
Bunıńday zalımğa suwshı jürmeŇler.

Suwshı bala basalmadı parmasın,
Kesh bolğanda ishe almadı jarmasın,
Hesh kim kelip aytalmadı harmasın,
Bunıńday zalımğa suwshı jürmeŇler.

Jaqsını ishedi ózleri qalıp,
Suwshıǵa beredi kepekti shalıp,
Suwshı bala asaydı kózi alarıp,
Bunıńday zalımğa suwshı jürmeŇler.

BÚGIN

Bul dúnyaǵa hár kim kelse,
Oynap kúlip dáwrán súrse,

¹Pútkil xalıq degen mánide.

²Saparbay Qállibek ulı (jetim bala) Eshimbet degen bayǵa suwshı úrgen. Suwshının shıdamaslıq awhalın kórip Ayapbergen usı qosıqtı azǵan. Qosıq Saparbay Qállibekovtıń ózinen jazıp alındı.

Merekede qızsin búgin.

Tursa aldında bir janan,
Kórer kózge máxitaban,
Keyninde dur júz mın uylan,
Jılwa taslap kúlsin búgin.

Hárbir adam bir peshede,
Menin kewlim ándiyshede,
Bolsa nasıbayım shiyshede,
Jan ústine jandur búgin.

Payız bergen kóp jasasin,
Bul gáptin bilsin mazasin,
Ursań qash-qashtın jup kásasin,
Qal ústine qaldur búgin.

Xosh jigitler ishse máydur,
Ánjam etken Xatamtaydur,
Dártlerge dawa kók chaydur,
Jan ústine jandur búgin.

Yoshıp chaydı ishken shağım,
Jüregimde qalmas dagım,
Bolsa nan hám sarı yağım,
Pal ústine paldur búgin.

Alımlarğa hal kerekdur,
Sharwalarğa mal kerekdur,
Xosh jigitke yar kerekdur,
Qáddi Álif lámduur búgin.

Oqip esitkil molladan,
Alsın tálım hárbir adam,
Bunı yadqa qaldur búgin.

ÓGIZ

Úsh mezgil ishemiz buwday jarmanı,
Qayğırmay basamız jiyde parmanı,
Úsh júz batpan shıqqay shıǵır qırmanı,
Ásterek júr, shıǵırımdı sındırdıń.

Senindey ógizdi allam bermesin,
Seniń júrgenińdi hesh kim kórmesin,
Suw oq tayıp, digir sınıp júrmesin,
Ásterek júr, shıǵırımdı sındırdıń.

Háptede bir maslıǵımnan ótesen,
Izińnen aydasam keyin ketesen,
Awzıńdı ırjıyıp mazaq etesen,
Ásterek júr, shıǵırımdı sındırdıń.

TAYMASBEK¹

Qoldawlı-qıyatta tóbeles boldı,
Qulaq salıń bul sózime, yaranlar.
Eki ruw jıynalıp maydangá boldı,
Táriypini men aytayın, yaranlar.

Álewmetler bul aytqanıń ırastı,
Elshilikke tatıw bolıw miyrastı,

¹Qosıqta shayır ruw talasın qálemeydi, tatıw bolıwdı tileydi. Din wákilleriń áshkaralaydı.

Eki aris eki tuwğan, yaranlar.

Ağa begler, töbelesti eki jaq,
Janay menen baslap Jalmenbay badbaq,
Solardıń táriypini xalıqqa aytpaq,
Biz sorlıǵa miyras boldı, yaranlar.

Jamaatlıq sawda túsip basına,
Kózi túsip birazlardıń jasına,
Molla jetip kelgen waqta qasına,
Masayrap hámmesi turdı, yaranlar.

Taymasbek qıyattıń palwan balası,
Ah urǵanda haqqa jeter nalası,
Ashıq bolǵan qızı bolıp talası,
Mollanıń qasına bardı, yaranlar.

— Óziń talıp-ilim, etkeniń buzıq,
Adamlar qırılsa, kóreseń qızıq,
Sáǵan duwrı, bizdey ǵarıpke qıysıq,
Dedi barıp Taymas batır, yaranlar.

Molla ayttı; «Bul is boldı qudaydan,
Qutıla almas bende hesh waq bundaydan,
Qulaq salıń, bul sózime hár adam,
Turıń» — dedi Turım molla yaranlar.

Taymasbek esitip dárhal bardı da,
Jaǵasınan súyrep, tartıp aldı da,
Moynına tap óz shılbırın saldı da,
Kirstiler zor jánjelge yaranlar.

Eski arğa arı-namıs taslandı,
Kimşeler tutıldı, kimler uslandı,
Eki arada tartıs boldı, yaranlar.

Baslandı töbeles, bārĥama qızdı,
Bas jarılıp, taslar moyındı üzdi,
Kórgen adamlardıń arqası qozdı,
Bir álamat isler boldı, yaranlar.

Zamannıń tūrleri boldılar beter,
«Tayaq etten, sözler súyekten óter»,
Toparı kóplerge nāwbetler jeter,
Eki ayırım topar boldı, yaranlar.

Yaranlar, kóp tāsir eter sözlerim,
Álamattı kórdi meniń kózlerim,
Bayan etsem Taymasbektiń sözlerin,
Bir álamat waqıyadur yaranlar.

Taymasbek, asıldı barıp meterge,
Meter túwe onnan kúshi beterge,
Biraqta tiymedi ġarip-qáserge,
Baspası menen jaǵalastı, yaranlar.

Bul isler opasız, keyin joq boldı,
Birnesheler atqan qurı oq boldı,
Töbelesler qızıp álamat boldı,
Bir qızdıń sawdası usı, yaranlar.

Taysalmay Taymasbek qasında turdı,
Qulámet axunnıń basına urdı,

Qıyattın jigitleri jendi, yaranlar.

Soytip bardı qızdın jatqan úyine,
Qaramastan qoldawlınıń biyine,
Aynaldırıp túsip onıń keynine,
Qıyatlar qıyqańdı saldı, yaranlar.

Ergenegin juldı adamlar basıp,
Bosağa aғashın suwırıp alıp,
Kim ishten, kimi sırttan qol salıp,
Qıyatlar qıyqańdı saldı, yaranlar.

Asıldı da qızdın qara shashına,
Jatlar qaramadı kózi, basına,
Birazlardı jaqınlatpay qasına,
Taymasbek jamna bardı, yaranlar.

Taymasbekti kórip ashıq dilbarı,
Ayttı ashıqlıqtan shekken ah-zarı,
Jas jigitke yarı bolar gúlzarı,
Ashıǵına qosılıstı, yaranlar.

Ashıwlanıp Mámbetbaydın balası,
Qabil bolmay onıń allatalası,
Bir saparga qabil boldı tobası,
Qıyatlar gayrattı saldı, yaranlar.

Asıldı da qızdın qara shashına,
Jatlar qaramadı kózi, basına,
Birazlardı jaqınlatpay qasına,
Taymasbek janına bardı, yaranlar.

Ayttı ashıqlıqtan shekken ah-zarı,
Jas jigitke yarı bolır gúlzarı,
Ashıǵına qosılistı, yaranlar.

Ashıwlanıp Mámбетbaydın balası,
Qabıl bolmay onıń allatalası,
Bir saparǵa qabıl boldı tobası,
Qıyatlar ǵayrattı saldı, yaranlar.

Bul sózdi jazdım men oylanbay házir,
Kimler gúna etse, bergeyler jábir,
Mómiyin bende boldı sonday músápir,
Bir basqa álamat tústi, yaranlar.

Yaranlar, bul zaman qapılǵan waqıt,
Ǵarıptıń basınan ketpegey baxıt,
Baxıt gúli ashılıp, sınbasın saqıt,
Endigisin ózińiz bil, yaranlar.

1914-jıl.

KÁTQUDA

Bozatawdan kóship berjaqqa shıǵıp,
Qıyat ortasına keldiń Shılımbet,
Atalıq biylerge basındı qosıp,
Tazadan kátquda boldıń, Shılımbet.

Jurtlardıń jerine arqan urdırıp,
Hár jerge bir qonıp qarnıń toydırıp,
Barıp qazaqlarǵa serke soydırıp,
Puqaranıń jerin sattıń, Shılımbet.

Taraqlıda qay jigitten kem ediñ,
Sol jerde tayaqtı biyden hám jediñ,
Ayagına basındı urdıñ, Shılımbet.

Bir kün shıqtıñ atqa minip qıstalıp,
Segiz örım qamshıñızdı qolğa alıp,
Arqadağı kebir keldi qızğanıp,
Togaylardıñ qusın quwdıñ, Shılımbet.

Jazı menen jürdiñ daryaday tasıp,
Qamshı tiygennen soñ aqlıñnan shashıp,
Biydiñ atın tutıp, zañgesin basıp,
Belli jılawdarı boldıñ, Shılımbet.

Sharwa bolıp Bozatawdı jayladıñ,
Miyman kelse, atın tutıp bayladıñ,
Paqır miskinlerdiñ qayrın «oyladıñ»,
Burınnan da solay ediñ, Shılımbet.

Kátquda bolğanıñ áwel basında,
Birge jürdiñ muraplardıñ qasında,
Jerge arqan urdıñ gúzlik paslında,
Arqannıñ bir ushın tuttıñ, Shılımbet.

Kátquda bolmadıñ mázi gáp boldıñ,
Soytip jürip jasawlığa tap boldıñ,
Besh, on qamshı jegen soñ sap boldıñ,
Puqaradan jaman boldıñ, Shılımbet.

KELIN

Kelinler ishinde bir kelin bardur,
Aq jüzli ay kibi, badam qabaqlı,

Bir körgeç kibi yubqa dodaqlı.
Qashı qâlem kibi yubqa dodaqlı.

Haslı insan, özin körseñ perizat,
Shasmi jadiw kibi, gamzası jallat,
Âdebi ikramı mın qızdan ziyat,
Hürlerge bası yeter sekil siyaqlı.

Jılwa qılar zimistandı az etip,
Mulaqqat, murawwat aylar saz etip.
Aq suñqarday qiya baqıp naz etip,
Munasıp özine bastan ayagı.

Ash beline túser julpınnıñ tarı,
Gül jüzleri ol hâmiyshe baharı,
Hâzireti Yusiptiñ süyikli yarı,
Züleyxağa megzer ótken bayagı.

Qartaysa da dañqı jatpas suñqardıñ,
Özge qus hürmetin biler suñqardıñ,
Qosılıp teñine shıǵarıp dañqın,
İǵbalı ashılıp jangán shıraǵı.

Belleri miyana, ğunsha dahanı,
Tili onıñ shiyrin, paldan zibanı,
On tórt jasar qız uǵlannan ibalı,
Jarasıqlı háykel, óñir monshaǵı.

Ashıqlar zar eken anıñ soñında,
Mereke májiliste, aytıw toyında,
Qız küninde atasınıñ qolında,
Álemdi jandırǵan anıñ pıraǵı.

«Qushaq ashup, qushsam nâzik belin» dep,
Hesh kim aytpas «úyge túsken kelin» dep,
Tagıp shıqsa belge óñir monshağı.

Hár kimde qarıydar lábde palına,
Qáde de, qáwmet te qáddi dalına,
Aq júzine qosha-qosha qalına,
Xup jarasar túrmesiniń shashağı.

DÁWIM ULÍ

Táriyp etsem Mambetnazar,
Kóp jıllarǵa, sen bol aman.
Adamlarǵa berme azar,
Bizge keler shadlıq zaman.

Mal satıp sawda etersenı,
Jaman jollarǵa ketersenı,
Madalı quldan betersenı,
Aldında jol bardı duman.

Bar ózińde jaman peshe,
Ármanıń joq kúndiz-keshe,
Kewlinde bar sırtqı kóshe,
Bolar bolmasa biygúman.

Qartayǵanda qız izledinı,
Shartáreplerdi gózledinı,
Muńsızǵa jaman sózledinı,
Endi saǵan joqdur janan.

Endi saǵan janana joq,
Qashı kaman, kirpigi oq,

Tawbe et dep ayttım, sağan.

Bul dünya hām öter, keter,
Öz halındı bilsen neter.
Sırtqı kösheden qol köter,
Sağan qayda mahitaban.

Jas jigit bar taza peri,
Zamanında qızdın sheri,
Ayagındı baspa beri,
Aldında jatpasın qaban.

* * *

Mambetnazar Dāwim uğlu,
Balgalıdan hām quwıldı,
On bir teñgesin urlatıp,
Murnıñ uwıldı-shuwıldı.

Jigit boldıñ qız oyatıp,
Bir kún biyjay jerde jatıp,
On bir teñgeñdi urlatıp,
Jas penen júziñ juwıldı.

Izlep, sorap taba almadıñ,
Ne qılıp sorıñ qaynadı,
Eki kún porqan oynadı,
Shaytanga makkam sıyındı.

Yalğan sözlep boldıñ āsi,
On bir teñge sendiñ razı,
Kitap ashıp Ábilgazı,
Üyiñe adam jıyıldı.

Hesh bendege berme azar,
Köp sözleme, Mambetnazar.
Adam bolğanın bıyıldı.

Endi bermes alğan bende,
Joqdur senindey shermende,
Qarızğa bermey bir teñge,
Aqır sonunda joyıldı.

Bes salmağa boldıñ murap,
Hâr kimseden izler sorap,
Sırıq kômip turdıñ qarap,
Tabılmay kôziñ oyıldı.

Nahaqtan salıp jalanı,
Márt jigittiñ keler arı,
Pinhan etip batman tarı,
Bul hâm paraga berildi.

Bilmanam haslı-zatını,
Izhar etmeyin atını,
Birewdiñ alğan qatını,
Kôziñe aydek kôrindi.

Qatın sennen úmit úzdi,
Buringı aytqan sózin buzdı,
Alağoysañ qıysıq qızdı,
Muñsızğa ruqsat ber endi.

Buldur aytqan sana sózim,
Uzartmağıl gâptiñ izin,
Bul qiyattıñ nâwshe qızın,
Ayttırıp dâwran sûr endi.

Basıñdı qospa nadanga,
Wåde berip bir adamğa,
Aytqan söziñde tur endi.

NIYAZ

Oraz, Niyaz bolıp keldi zamanıñ,
Joqdur aqırette payda, ziyanıñ,
Ne bilsin kisiniñ jaqsı jamanıñ,
Bizlerden artıq pa bilgeniñ, Niyaz.

Gürtik salmay urı bergil qarmañdı,
Ógiz benen sen sazlağıl arbañdı,
Endi mağan bermey-aq qoy arpañdı,
Qutlı bolsın, sútqor bolğanıñ, Niyaz.

Ákeñ Nurabılla bir ğarip bende,
Wåde ıqrar degen joq eken sende,
Yalğan söz söylegen bolar shermende,
Yalğan söz sóyleseñ kúygeniñ, Niyaz.

Bul pıglıñ turganda shıgarsañ elden,
Sawda etseñ keshpessen bir qara puldan,
Sen yaman ekenseñ Madalı quldan,
Besh kún bolmay bul ne qılğanıñ, Niyaz?

Bir batpan arpa dep soradıq sizden,
Berse alarsañ dep ayttıñ Orazday,
Sen jaman ekenseñ Qallıq, Orazdan,
Besh kún bolmay bul ne qılğanıñ, Niyaz?

Saquwlardıñ Seytmuratı,
Bargan jerinde batpadıñ,
Qız degen jannıñ ráhâti,
Qolıñ salıp bir jatpadıñ.

At qamshılap onda bardıñ,
Aytıp-aytıp bosqa qaldıñ,
Ómirinde bir nashardıñ,
Shiyrin lábinen tatpadıñ.

Qolın tutıp, kórmes kóziñ,
Qayda ketti aytqan sóziñ,
Aq bozlaq jigitsen óziñ,
Sarıdan¹ payda tappadıñ.

Yadında bar ma bayagıñ,
Aytayın bastan ayagıñ,
Jedik sarının tayagıñ,
Sonda da qoymay qatnadıñ.

Biri ullı, biri kishi,
Hesh kelmedi túri-túsi,
Alhamdilla haqtıñ isi,
Bir múnasip qız tappadıñ.

Seniñ úmitiñ perizattı,
Ózi maqsım hasıl zattı,
Ashamaylı hám qıyattı,
Úyme-úy qoymay haqladıñ.

¹Sarı — ruwdıñ atı

Oñına baspay isiñiz,
Umit qalğan gewshiñiz,
Izlep, sorap hesh tappadıñ.

Öziñe tiktiñ qaranı,
Kúydirdiñ bergen paranı,
Orazımbet biysharanı,
Nahaqtan sógip boqladıñ.

Onı jandırdıñ nahaqtan,
Gúman menen shariyattan,
Gewish shıqtı basqa jaqtan,
Bawırıñdı otqa tapladıñ.

Yalğan sózinen utıldıñ,
Sol sebep bolıp tutıldıñ,
Batpan tarı berip qutıldıñ,
Pushayman etip jıladıñ.

Xanıñ opat bolgannan soñ,
Jurt paraxat bolgannan soñ,
Marka qagaz singannan soñ,
Ötken islerdi joqladıñ.

* * *

Quwis qoltıqtan orın alıp,
Qatarıñnan soñğa qalıp,
Toqımbet penen qızğa barıp,
Qanday nashar yarıñ seniñ.

Atqa minse tolıp tasar,
Dárya kibi qaynap yoshar,

Bir pud balıq paraň seniň.

Aytayın bunnan ziyada,
Ármanı joqdur dünýada,
Tonın arqalap piyada,
Allamurat ağan seniň.

Bul isindi qoysaň netti,
Kúydirmegil qärejetti,
Hárbir adam ótip ketti,
Belli boldı halıň seniň.

YARANLAR

Áwel — quda húkimi, sebep aylanıp,
Sharqı pálek dünýa ketti dolamp,
Xorezmniň paytaxt jurtı qozgalıp,
Zamanıň hár túrge döndi, yaranlar.

Áwel ataň Mádireyim xan boldı,
Puqarası öz dáwirinde jám boldı,
Qúdireti Suleymanga teň boldı,
Solar eldi sorap ótti, yaranlar.

Sonnan soňıra Áspandiyar soradı,
Tas kemikten maňlayına qaradı,
Jıl-jıldan bereketiň kemip baradı,
Xorezmge gawga tüsti, yaranlar.

Anda topshı bir máртеbe top attı,
Dus kelse awdarar ol Góhiwqaptı,
Ol türkmenнен tört jüz adam qulattı,
«Óldim, dáda!» deyip turdı, yaranlar.

Haslı joq zaŋgardıñ diyni qara eken,
Elshi bolıp aralasıp jür eken,
Oq dárini alıp qashtı, yaranlar.

Adaydan bar eken jigirma úsh arıslan,
«Oq-dári»—dep aqtı kózden qızıl qan,
Ármanlı ketkenniñ biri Mámбетjan,
Xiywalınıñ isi qayttı, yaranlar.

Dat degen dawısıñ shıǵar shamaga,
Yashıl hásten tuw tigilip sáhiraga,
Aq sálleli iyshan túsip araga,
.....

Aq sálleli pirdiñ dugasın alıp,
Jurt teńselip, qara jerler qozǵalıp,
Hár kim óz óliginiñ súyegin tanıp,
Taza dápin etip qoydı, yaranlar.

Yarım xannıñ isin aq patsha qollap,
Yawmittiñ üstine mın soldat aydap,
Soldatlar olardıñ isini jaylap,
Yawmit ol pátinen tushti, yaranlar.

KÓLGE QASH¹

Qolımdaǵı ediñ shuñqar,
Kólge qash, yarım kólge qash.

¹Bul qosıqtı shayır óziniñ jorası Maqtımqulıǵa arnagan. Onıñ yawmit shabadı degen xabardı shala-sharpı esitip «Kólge qash» dep úy ishın pátenge keltirip atırǵan háreketin kórip, óziniñ jorasın hám sol arqalı qorqaq adamlardı kúlkige aladı. Waqıya Janewt baspashılarınıñ shapqan jıllarına jatadı.

Kólge qash, yarım, kólge qash.

Kóreyn jurttıń sılayın,
Hár jerden xabar alayın,
Ne bolsam ózim bolayın,
Kólge qash, yarım, kólge qash.

Kól bolıp jurttıń qalası,
Hám jáne pushtı-panası,
Kózimniń ağıw-qarası,
Kólge qash, yarım, kólge qash.

Qubla jaqtan keldi Palım,
Aydap qamshı eki malın,
Sizge aytqan arızı-halım,
Kólge qash yarım, kólge qash.

Xojamurat úyde jatsın,
Barmasa balshıqqa batsın,
Yawmıt kelse meni atsın,
Kólge qash, yarım, kólge qash.

Arı nedur, beri nedur,
Bul bendeniń sorı nedur,
Bir kóp tozań kórinedur,
Kólge qash, yarım, kólge qash.

Hár kim kólge basın tıgar,
Uylerinen juwırıp shıgar,
Sol kóringen yawmıt shıgar,
Kólge qash, yarım, kólge qash.

Barmagandı yawmit alır,
Kóp ishinde seni tanır,
Kólge qash, yarım, kólge qash.

Aqıl adam kólge qashar,
Aqmaq adam joldan shashar,
Izlegeni sendey nashar,
Kólge qash, yarım, kólge qash.

Maqtımqulı dier ózim,
Saña aytqan bul bir sózim,
Qálem qashlı, qara kózim,
Kólge qash, yarım, kólge qash.

KÓLGE QASH, QALJAN, KÓLGE QASH

Bir shoq atlı beri qarap ótipti,
Eldiń aldı Bozatawǵa jetipti,
Baylepestin Qansulıwı ketipti,
Kólge qash, Qaljan, kólge qash.

Palımbet qaramas dúnya-malıńa,
Hárkimse yıǵlaydı ózi halına,
Hayalın jiberip ushtamǵalıǵa,
Kólge qash, Qaljan, kólge qash.

Munsız kelin otır úyini baǵıp,
Bala dep, shaǵa dep janını jaǵıp,
Mámбетnazar ózi ketti ılaǵıp,
Kólge qash, Qaljan, kólge qash.

Tilep otır Begzadanı mapalap,
Bir gáp aytsa, zordan sóylep apalap,

Kölge qash, Qaljan, Kölge qash.

Qulağın sal dermen aytqan sözlerge,
Majalim kelmeydi seni izlerge,
Urqiyanın ebi bar özin giznerge,
Kölge qash, Qaljan, Kölge qash.

Burınnan jol körgen alımdur, Biypat,
Biybış ol bir turgan qurı bir sımbat,
Üyine bir kirip, bir shıgar Gülshat,
Kölge qash, Qaljan, Kölge qash.

Üyinde joq ol Xalmurat — göneli,
Kisi körmey bizler tezirek jöneyli,
Ne qılsaq ta Kölge barıp öleyli,
Kölge qash, Qaljan, Kölge qash.

Hârkimse kónline kelgenin eter,
Munınday zamanda armanlı keter,
Sizlerdin jamalın qızlardan öter,
Kölge qash, Qaljan, Kölge qash.

Pándim alsañ tezirek Kölge ketegör,
Adam bolmas bir atawğa ötegör,
Ajar bir ol turgan qurı satexor,
Kölge qash, Qaljan, Kölge qash.

Yakup maqsım derler menin atımdı,
Allağa tapsırdım qalğan zatımdı,
Dúnyada baqqanım eki qatındı,
Kölge qash, Qaljan, Kölge qash.

Qulaq salgıl, Palmuhambet jan joram,
Qadırdan dilbarın sâlem, dediler,
Yalganı joq, bul sözime sen inan,
Shiyrin zibanidan qâlam, dediler.

Aq quba qız eken alğan nigarın,
Sol zaman aldılar, sabru qararım,
Nagahannan¹ tûsip erdi gûzarım,
Sol perizat tezirek kelsin, dediler.

Kóp-kóp sâlem aytıp jiberdi mennen,
Kewlinde giynesi bar eken sennen,
Ush kûnnen, hâpteden, qalsa on kûnnen,
Kelip mennen xabar alsın, dediler.

Eger de kelmese özim izlermen,
Sayqal urıp hâr târepten gözlermen,
Küygenimnen jaqsı-jaman söylermen,
Bolmasa ümitin úzsın, dediler.

Yadımnan shıgar ma atqa taqqanı,
Jaqsı ma tirilmey otqa jaqqanı,
Kimgе minnet eken jılqı baqqanı,
Men gâripke kewlin bolsın, dediler.

Ayrılıqtın otı jaman dozaqtan,
Qutılmadım ta ölgenshe azaptan,
Öler boldım shıyığı hâm sayaqtan,
Öz qolınan berip ketsin, dediler.

¹Nagahannan — tosınnan.

Afziniñ tınısın ol menen aşıq,
Shebine aynaldı pálektiñ sharqı,
Ózine bellidur bul sözdiñ parqı,
Dushpannan arını alsın dediler.

Máhrem qız diyerler: áwere basım,
Aqtı sel-sel bolıp kózimnen jasım,
Aytıp barıñ Palmuhambet qurdasıñ,
Zinhar-zinhar tezirek kelsin, dediler.

BARDUR

Begler, táriypinen bayan áylesem,
Aq júzinde qosha qalları bardur,
Ağa-begler, tuwrısını sóylesem,
Qantu-sheker, lábde palları bardur.

Jan aladı qarağanda kózleri,
Dardıñe dawadur shiyrin sözleri,
On tórtten kóringen ayday júzleri,
Búlbúldey sayrağan tilleri bardur.

Altın kesesinen sharap isherler,
Kórgen adam shiyrin jannan keshler,
Súmbil shashı ash beline túserler,
Qushpağa jınıshke belleri bardur.

Qarshıgaday qiya-qiya bağıshı,
Barbaz benen qálem qasın qağıshı,
Ónirinde háykeli, túrli nağıshı,
Ústinde qırmızı tonları bardur.

Hinji-marjan dizilgen zulpı tarı bar,
Ashıgınnıñ bir kórmege zarı bar,

Tillayı jüzikli qolları bardur.

SUWSHÍ BALA

Sultamurat Kese etekten,
Sorkólshige kelgen eken,
Kók Araldın arqasına,
Tókpe shıgır qurğan eken.

Törebayı, Allamurat,
Qurban menen Sultamurat,
Keshe-kündiz salıp gayrat,
Batpan tarı sepken eken.

Keñes salıp, awız birlep,
Ektik munı manlay terlep,
Kelse gezekke bir-birlep,
Suwshı tutsaq — degen eken.

Qıyın bolar jalgız jatqan,
Özi ziyrek, özi shaqqan,
Bermek bolıp altı batpan,
Bir balanı tutqan eken.

Qurban, Töre, Allamurat,
Yashı kishi Sultamurat,
«Biz kelgenshe shıgırda jat»—
Dep arpaga ketken eken.

Sultamurat áwel baslap,
Gezek kútip waqtın xoshlap,
Adam qusap belin uslap,
Bas gezekti kütken eken.

Shunda da munıñ azığı joq,
Bilmen netip jürgen eken.

Sók saldırıp batpan tarı,
Taqanı kóp jarıma-jarı,
Tásiyin qaldı jurttıñ bári,
Azıq salıp alğan eken.

Bıyılğı jıl arpa kópti,
Ol balaga salıp epti,
Azıq sógin ózi jepti,
Bala yıglap jürgen eken.

Eki mezigil berip jarma,
Óler boldı suwshı bala,
Jurt toqshılıq peyli tarma,
Shunday qısım etken eken.

Bes-altı kún shıdap baqtı,
Ólshep berdi bılamıqtı,
Bir künleri qashıp shıqtı,
Bala qashıp ketken eken.

Qashıp shıqtı ol balası,
Mağan qalgandı jalası,
Qalay boldı otagası? —
Dep Törege bargan eken.

Töre Qurbanga bar dedi,
Bir bala tawıp ber dedi,
Tezirek jıldam kel dedi,
Qurban izlep ketken eken.

Nege kerek suwshı salıp,
Axunlarga¹ yıglap barıp,
Bala alıp kelgen eken.

Alıp kelip tutıp berdi,
Buğan hām tamaq bermedi,
Azıq nanın özi jedi,
Bul da yıglap jürgen eken.

Bes-altı kün bala jürdi,
Bir künleri juwap sordı,
Ketme diyip berdi zordı,
Bul da shıgıp ketken eken.

Tamaq ishpey kün-tün qatıp,
Sāske waqta bardı jetip,
Eki jup nan qudayı aytıp,
Zordan kele bolğan eken.

Zalım eken Sultamurat,
Külispesin atı qiyat,
Törebaydan bolar uyat,
Dep oylasıp kelgen eken.

1899-jıl.

KEMAL

Begler, tăriyip etsem molla Kemaldı,
Kewlinde hār tūrli qıyalı bardur,
Qası qālem kibi, jūzi hilalı²
Aysha, Patpa degen nigarı bardur.

¹Ruw tiyresiniñ atı.

²Jaña tuwğan ayday.

Söz aytqanday orin keldi,
Bekbosin garrı burın keldi,
Garrı qurılı bola almadın.

Ketse-ketsin Qurbaniyazın,
Buringıday joqtı sazin,
Yashkishini urmaq lazım,
Geshshe sögip uralmadın.

1911-jıl,

SENİN

Ber juwabın Palmahambet —
Qalay boldı ishiñ senin?
Bul ishiñni qoy Mahambet —
Magar qayttı yashiñ senin.

Aytqanıña el bolmasa,
Qonarına kól bolmasa,
Qızlar tiliñdi almasa,
Kelishmeydi túshiñ senin.

Áwel yaqshı edi sóziñ,
Sargayıp tur qızıl júziñ,
Barmadı ma aytqan qızıñ,
Búgin de joq xoshiñ senin.

Órdek, gazlar ushar kólden,
Jigit qushar qıpsha belden,
Sonsha jatqan paytaq elden,
Joqtur teñi — dosıñ senin.

Alden kelse oynap klmek,
Bolmasa da boldı demek,
Burınnan da pesheñ seniñ.

Dünya taptıñ talap etip,
Jigit boldıñ mehman ktip,
Chay-shekerge tolıp ketip,
Bos keledi kesheñ seniñ.

Kpti krgen ediñ shompır,
Bul knlerde boldıñ mompır,
Isengenıñ eki kempır,
Jengeñ emes shesheñ seniñ.

Quw janında jas hm janar,
Qızdı krseñ miyrıñ qanar,
Endi barsañ sgip salar,
Belgili joq aǵañ seniñ.

Endi shekkil qızdan ayaq,
Kshede kp jalañ sayaq,
Basına tiyip aq tayaq,
Jırtılmasın jagañ seniñ.

Qızdı krseñ qurtıñ qozar,
Tarısqanda tay hm ozar,
Jas ballarǵa berip azar,
Qayda srgen sapañ seniñ.

Aq jawlıq salǵan basına,
Adam barmagan qasına,
Aq tsken smbil shashına,
Qatın edi jorañ seniñ.

Qoy degende til almasañ,
Qız ayttırıp baralmasañ,
Nedur ğariyp sharañ seniñ.

Bir qudayğa bolsañ bende,
Shıgın qılıp bes-on teñge,
Alıp berseñ köylek-jegde,
Shunda keser parañ seniñ.

Jigit bolsañ pândimdi al,
Aytqan sözge qulağın sal,
Bir mırn tillalıq ketse mal,
Ashılmasın arañ seniñ.

Men tashlap kórmishem qorra,
Sózim yalğan emes zárre,
On bes jasar tili burra,
Arjaqta bar qarañ, seniñ.

Sen yuripseñ, munda negıp,
Shıbın janıñ otqa jağıp,
Hârkimseden xabar salıp,
Kelsin diyer yarıñ seniñ.

On beshte nashar er jeter,
Jigit kórse qıyal eter,
Birew menen qashıp keter,
Keler namıs-arıñ seniñ.

Meniñ aytqan sözime inan,
Ádil tóre, joqdur sultan,
Násiyhatım Mahambetjan,
Kúyip keter malıñ seniñ.

Xosh jigitsen öziñ batır,
Xojeliden qurıp shatır,
Kelsin dedi gubernator,
Xattan shıqtı atıñ seniñ.

Kölge barıp qaza salıp,
Qısı bilen sattıñ balıq,
Bolar-bolmas kátqudalıq,
Munda hám bar qolıñ seniñ.

Ilim etip ishıqı etpesem,
Tağlim alıp mashqı etpesem,
Bar höneriñ pash etpesem,
Biytalimdur xatım meniñ.

Molla Ğarip meniñ atım,
Sağan aytqan arzı dadım,
Qız dep barganıñ bir qatın,
Igri-igri yolıñ seniñ.

Áy, yaranlar, oqıp kórseñ,
Bunı yazğan kimdur dersseñ,
Óz sawalın ózim bersem,
Ayapbergen atım meniñ.

1914-jıl.

İSHQÍPAZ

Bu qıyat ishinde úsh qatın alıp,
Shunda hám toymadıñ boldıñ ishqıpaz.
Jetim-jesir músápirge kóz salıp,
Sen anıñ ishqında öldiñ ishqıpaz.

Muradını bergil dedim jan äyem.
Lâyli-Majnun kibi ıshqı qaniyam¹,
Deban gahi tashıp toldıñ ıshqıpaz.

Sen pinham sırındı elden yashırdıñ,
Ah urıp fıganıñ kökten ashırdıñ,
Urıp-sögip Ötebiykeni qashırdıñ,
Öziñ barıp alıp keldiñ ıshqıpaz.

Äwel qoy degenniñ tilin almadıñ,
Biygúna qamshı urıp, isiyan² jamadıñ,
Gúlخان biysharanı qosıp sabadıñ,
Onıñ kóz yashına qaldıñ ıshqıpaz.

Gúlخان aytur: «teñ emesdur tósegim,
Moynıma kóterdiñ xalıqtıñ ósegin,
Aqırette senseñ meniñ eshegim,
Minsem ármanım joq» dedi ıshqıpaz.

Sen onıñ aldında júrerseñ jortıp,
Ädil teñ turmasañ qudadan qorqıp,
Temir shıbıq penen eñseñe túrtip,
Gúlخان bas kóziñe salar ıshqıpaz.

MAMBETNAZAR

Täriyp etsem endi seni,
Qulağıñ sal, Mambetnazar.
Jigit boldıñ gúzdiñ kúni,
Qolıñ keldi, Mambetnazar.

¹Qaniyam — qansam degen mäniste.

²Isiyan — min tağıw mänisinde.

Besh kún jigít bolğanınız,
Jiyde kópir salğanınız,
Kúyip ketti, Mambetnazar.

Pám etsen sózdin haslına,
Tústın zulımın dástine,
Muńsız perinin üstine,
Almaq boldın, Mambetnazar.

Júzden, mıńnan juwap urdın,
Eki, úsh ay dáwrán súrdın,
Bir kún juwabınan qızdın,
Jenilip qaldın, Mambetnazar.

Qızdan qalıp zar qaqsadıń,
Bilseń, sol qızdan aqsadıń,
Láyli-Majnunga uqsadıń,
Ayra tústıń, Mambetnazar.

«Alaman»—dep pul jıynadıń,
Kiygen tonına sıymadıń,
«Qoy»—dedi, hasla qoymadıń,
Ójetlenip, Mambetnazar.

MOLLA AMANQUL

Molla Amanqul jekke ózi qalğan soń,
Qazan urıp gunsha-gúli solğan soń,
Aqjal atı kunpaya-kun bolğan soń,
Atsız qalıp hayran boldı Amanqul.

«Endi atsız júrmek mağan qata»,—dep,
«Shiyrin janım bir allaga fida»,—dep,

At izleyip jolğa tüsti Amanqul.

Jurt asıp ketpege belin bayladı,
Ayrılıqqa jürek-bawrın dağladı,
Qawmı-qardash, aga-inisi jıladı,
Xosh qal, dep jolğa tüsti Amanqul.

«Xosh qalınlar» dedi kóz jasın tögip,
Álipsey qaddini jay kibi búgip,
Álhasıl úyinen at izlep shıgıp,
Shasánem kóshkine bardı Amanqul.

Shasánem-Gáripke aylep ziyarat,
Kewlinde bir zárre joqdur qıyanat,
Besh tilla hadiya berip ziyapat,
Waqtın xoshlap sonda jattı Amanqul.

Shasánem-Gáripke jattı bir keshe,
Túnep jatıp qıldı túrli ándiyshe,
Basına taj kiygen bir uglan bashshe,
Túsinde bir attı berdi, Amanqul.

Bastan ayaq kórdi shekil-siyagı,
Rustemniń Raqshına¹ megzer bayagı,
Bir dál bedew kórseń tasdur tuyagı,
«Qaydan tabarman»—dep soradı Amanqul.

Pir ayttı: «Bul jerden ketersen»—dedi,
«Múshkil isler menen tabarsañ», dedi,
«Jigirma jeti jıl shabarsañ» dedi,
Seskenip ornınan turdı Amanqul.

¹Raqshına — atına uqsas mániste.

Miynet shāgip, ayaqları qabarıp,
Aqsha, Tekshe degen āwliye barıp,
Onı hām ziyarat etti Amanqul.

...Keshe-kündiz piyadalap tūn qaytqan,
Uzun suw, Tekshede kōp āsker jatqan,
«Xan tōbesi» Mādemin xan top atqan,
Olardıñ tōbesine shıqtı Amanqul.

Shıgıp kōrdi «Xan tōbeniñ», basına,
Quda rehim etkey kōzdiñ jasına,
Gōruqlınıñ jatqan meyxanasına,
Barıp kōzlerini sūrtti Amanqul.

«Pay tiktım jolıña bir mın tilla»,—dep,
«Endi kelmen at almasam olla»,—dep,
«Hakim ata, Toqpaq ata qolla»,—dep,
Qayta bastan jolğa tūsti Amanqul.

Allam hayran etpe mōhmin balasın,
Gezdi sahra menen maydan dalasın.
Xorezmniñ otız eki qalasın,
At taba almay bārin gezdi Amanqul.

Algárez, yaranlar, bardı hār jayğa,
Kōzleri tūspedi hārgiz bir tayğa,
Orıs soramında bardı Chimbayğa,
Shoraxan, Törtkülin kōrdi Amanqul.

Jurtınan shıgıp ketti alla yar bolsa,
Qızır Ilyas pırler xabardar bolsa,
Hārkimlerdiñ jaqsı atı bar bolsa,
Izlep jūrip onı kōrdi Amanqul.

Kewlindegi maqseti onin bolmadı,
Bul jurttıñ atınan nesip salmadı,
Xorezmnen shıgıp ketti Amanqul.

Bunnan ketti uzaq jollarga túsip,
Biymalıim aradan neshe kün keship,
Dawletiyar shashmesinen suw iship,
Neshe dagı-dashtan astı Amanqul.

Algárez, jol júrip bardı Kese arqash,
Joqdur biysharanıñ janında joldas,
Xorezmde qaldı qawmı-qarındash,
Zar jılap kóz jasın tókti Amanqul.

Dagı-dashı kópdur eki arasında,
Qomp, túsip ótti bir parasında,
Zakarya paygambardıñ maqbarasına,
Bulardı ziyarat etti Amanqul.

At izlep bul gárip jurt asıp ketti,
Uluğ awliyalardı ziyarat etti,
Iskender-Zulqarnayn, Sulayman ótti,
Bulardıñ mákamn kórdi Amanqul.

Bunnan shıgıp, Iran, Turanga bardı,
Bul tárepten esitseniz xabardı,
Ándijan, Margulan, Kurdi, Ajardı,
Bir-birlep barshasın gezdi Amanqul.

Ázelden nesiýbin shekken haq jabbar,
Bendeniñ basında hár túrli is bar,
Qızılbastıñ xanı — shahı Muzappar,
Buğan hám salmaga bardı Amanqul.

Rustem dâstan, Iskenderdey is etti,
Sol kârada shubar attı dus etti,
Soytip muradına jetti Amanqul.

Tüsinde köringen ol shubar atı,
Mager qoltığında bardur qanatı,
«Qaydasañ»—dep Xorezmniñ elatı,
Endi Xorezmge jetti Amanqul.

Minip alıp shubar attın beline,
Allanı yad etip kewli, tiline,
Kelgennen soñ Xorezmniñ eline,
Ullı toy bayraqqa shaptı Amanqul.

Shaptılar tulparın ayt penen toyga,
Dañqın onıñ bilmegen joq bul oyda,
At, tüye, qara mal, qozılı qoyda,
Bayraq alıp jürdi bārha Amanqul.

Gáriyp aytar: «Joq sözimniñ qatası»,
Tomay palwan der sorasañ atası,
Hár kimniñ yar bolğay qadır qudası,
Bul zamanda suwpı boldı Amanqul.

Atı-hawazañ tüsti seniñ köp jerge,
Esitti Hindstan jurtı, Darende¹,
Bıyl bolıp qazı iyshanga giyrende²,
Pirden qaytıp murid boldıñ, Amanqul.

¹Darende — jerdiñ ati.

²Giyrende — qazının xızmetkeri.

Masiwalla kibi jüris-turısı,
Ol hám adamzattıń bólte bórısı,
Ishpey, jemey dúnya jıydıń, Amanqul.

Ishpey, jemey bir basına kún tuwıp,
Shapandı arqalap, tórt jerden buwıp,
Garrı-qartań ólgen ólikti juwıp,
Juwǵısh bolıp tonın kiydiń, Amanqul.

Bir puldı sorasa bermesiz qoldan,
Janıń ziyat emes ózińshe puldan,
Qartayǵanda oynas qıp shıǵıpsań joldan,
Mager bolsa teris qayttıń, Amanqul.

1909—1910-jıllar.

AMANQUL

Begler táriyip etsem molla Amanqul,
Áwelha dúnyaga keldi, yaranlar,
Qanday jigit bolǵanlǵın bunnan bil,
Tolıp-tasıp jigit boldı, yaranlar.

Haslı qaraqalpaq, atası Nogay,
Xalıq etip jaratmış am bir quday,
Jamzaq, Xojaqul, biri Írzatay,
Bir atadan tórt er tuwdı, yaranlar.

Bulardayın jigit bolmas dúnyada,
Amanqulı hámмесinen ziyada,
Neshe waq at minbey júrdi piyada,
At alsam dep talap qıldı, yaranlar.

Yad ayleyin bir yaratqan allanı,
Hâmiyanına salıp on bir tillanı,
Qonırat qalasına bardı, yaranlar.

Bazarlardı kelip Qonırat qalasın,
Bir atqa kóz tutup ayt dep bahasın,
Berip qayırlastı on bir tillasın,
Amanqul at alıp qayttı, yaranlar.

Tiri bolsa qışhı bilen baqarman,
Kekiline duwa alıp taqarman,
Nesip bolsa qurban ayta shabarman,
Diyip qıslay atın baqtı, yaranlar.

Bir künde jem berip mudam úsh mezgil,
Keshe-kündiz sılap-sıypap Amanqul.
Aqjal attıñ semirgenin munnan bil,
Sağrısı qursağın yaptı, yaranlar.

Bir kún keldi seyil etmektiñ nâwbeti,
At shapmaqtur Amanquldıñ niyeti,
Atı kelse tartulınıñ¹ dâwleti,
Amanqul atlanar boldı, yaranlar.

At shappa dep Janızağı kúyindi,
Írzatayı bir allaga sıyındı,
Xojaqulnıñ sóz aytpağı qıyındı,
Bul úshewi duwa qıldı, yaranlar.

At shappa dep zar saldı Janızag,
Amanqul sózine salmadı qulaq,

¹Ruwdıñ atı.

Diyip at ushine mindi, yaranlar.

Molla Amanqul zar jiladı allaga,
Atın shawıp bas bayrağın almağa,
Seyil bergen qıtaylarga barmaga,
Bes-on jigit júris qıldı, yaranlar.

Molla Amanqul atqa mindi búgılıp,
Kózde jası siynesine tógılıp,
Jete bilmey jolda atı jıgılıp,
Amanqul maydanda qaldı yaranlar.

Xoshlamadı Janizaqtıń aytqamn,
Sonda bildi dáwletiniń qaytqanın,
Hesh kim bilmes sol maydanda jatqamn,
Sol aqsham sol jerde jattı, yaranlar.

Jerge aqtı Amanquldıń kóz jası,
Esitpedi ágayinleri-qardashı,
Úsh kúnnen soń tawıp ahp joldası,
Amanqul úyine keldi, yaranlar.

Molla Amanqul aytar endi «minbespen»,
Ólse olla-billa góshin jemespen,
Bergen ot-jemine ırza emespen,
Diyip kóz jasını tókti, yaranlar.

Shawıp alğan Amanquldıń pırağı,
Meniki dep bıyılğı ayttıń bayrağı,
Yar bolmadı babasınıń árwağı,
Sońında pushayman boldı, yaranlar.

Biyshara gâriptiñ nedur sharası,
Küyip ketti bergen on bir tillası,
Algán atı kesel shıqtı, yaranlar.

Islemedi Amanquldıñ ıǵbalı,
Atqa minip ashılmadı mañlayı,
Bir kún atı ólip kepti tañlayı,
Aqjal attan ayra tústı, yaranlar.

Shúkir áylegin endi, molla Amanqul,
Aqjaldan ayrılıp bolma sen malul,
Basıñnan tasaddıq biz ayttıq kewil,
Aqjal at dúnıyadan ótti, yaranlar.

Molla Amanqul qaldı onıñ, izinde,
Árman bilen yashı ketpes kózinde,
Sallanıp bir minbey qızdın izinde,
Ol zañgar pãht berip ketti, yaranlar.

Ġarip aytar esil jigit mayrılıp,
Minbey turıp doynagınan ayrılıp,
Molla Amanqul aqjal attan ayrılıp,
Andan soñ torı attı aldı, yaranlar.

Ayapbergen gápti tamam etedi,
Attıñ janı jáhannemge ketedi,
Molla Amanqul bul dúnıyadan ótedi,
Úyine jete almay óldi, yaranlar.

Bayekege ayt barıp jatsın qawında,
Serege ayta qırman atsin dawılda,
Ölmesek bararmız biz hām awılğa,
Jolda bir jegendey taqan jibersin.

Qulağıma keler haqtıñ sazası,
Ağzımnan ketpeydi anıñ mazası,
Buringıday maylap tursa qazası,
Bizge bir shortannıñ basın jibersin.

Bıyılğı jıl ada boldıq salıqtan,
Kóp aytpağa uyalamız xalıqtan,
Semiz semiz dönen besli balıqtan,
Ata-babamızdın asın jibersin.

Qalmambet, Kelmambet bolsa kelgendey,
Ájibay ağam azıqsızdan ólgendey,
Shay tiyine suwğa basıp jegendey,
Jáne uwıldırıqtıñ nanın jibersin.

Gayıpazar suwpı aytar azandı,
Qazıbay garrımız asar qazandı,
Asa qoysaq elden kelgen sazandı,
Qagıp úydegi unıñ bärin jibersin.

1916-jıl.

¹Qazıwshılardıñ úyine sálem aytqanı haqqında shayırdıñ aytqan qosıǵı.

Târiypindi inqiyayın² gaybana,
«Tik özek» boyında özi shul qızdın.
Bizler anda târiyp qılay bir para,
Sorkólde bellidur özi shul qızdın.

Atı Oralxandur Zlixa yuzi,
Hawazı bûlbûldik, totı qus sözli,
Qarshıǵa baqışlı, quralay kózli,
Taslardı eritken sözi shul qızdın.

Sınlısı Ulmeken, shashları siya,
Kirpigi oq kibi qashları qiya,
Ashıqlardıń kózlerige totiya.
Qara jerdi basqan izi shul qızdın.

Bâhârde ashılǵan baǵda qızıl gúl,
Sayrar shaqasında qos álem bûlbûl,
Gárip-ashıq, Shasánemge taqqabbil,
Shu qıyatta qarıydarı shul qızdın.

Sallanıp, dolanıp shıqsa maydana,
Lashın kibi qiya baqar hár yana,
Hár elden kelmegen qılar baqana,
On besh on altıda yashı shul qızdın.

Rishtasu ashıqnıń jandan úzilgen,
Kórgenler ıshqı etip, qızdek súzilgen,
Kekline inju-marjan dizilgen,
Iynin yapar siya shashı shul qızdın,

²Inqiyayın — endi aytsam, endi degen mânide.

Jengeleri xızmetinde dawamat,
Óz qatarın tawıp, áylep mullaqqat¹.
Saqıylıqta qolda barı shul qızdın.

Qoldawlı, balgalı, jawıngır elattın,
Qándeqlisi, ashamaylı qıyatdın,
Hiywa soramağı güllán Qonırattın
Ada bolmas sheker-chayı shul qızdın.

Atı Oralxandur, qızlardın xanı,
Mehriganiy sherli tilla ziybanı,
Bağı hárem periylerdın mákanı,
Andan ziyat mákan-jayı shul qızdın.

On ordaga naqısh tigip naz etken,
Shınu kasa, shını shaynek saz etken,
Biy málel sóz sóylep, qatarın kútken,
Xoshqılıqta yoldashı shul qızdın.

Miyman kelse yugirip atın tutqanda,
Xosh keldin, dep mıyıp berip qaqqanda,
Qáddin búgip, úyden kirip shıqqanda,
Bir qıldan yınışke beli shul qızdın.

Bánege bir yurttan kelse bir miyman,
Yaki bir rumal yubarsa hamıyan².
Ondin — beshtin inam bilan million,
Tasaddıqtur shiyrin janı shul qızdın.

¹Mulaqqat — doslıq, teń-teńi menen kúlip oynaw.

²Hamiyan — bul jerde chay qalta mánisinde.

Xosh keldin, dep turli tagam pishirgen,
Galı-palas, alashalar töselgen,
Shunıńday shawkati bardur shul qızdın.

Ádepten kimsege katibler¹ sızğan,
Aq qagaz ustiga mollalar jazğan,
İgbal ishlayib bu yurtdan ozğan,
Táriypini bayan ettim shul qızdın.

MIYIRXAN

Bir qız kórdim qıyat elinde,
Qos shashbawı ash belinde,
Zikir, sanası dilinde,
Bir «allanın» dadı bardı.

Miyirxandur ismi-atı,
Uğıldan jalgız zuriyatı,
Patshalarday bar sawlatı,
Jurtqa málím atı bardı.

Órilmegir siya shashı,
Qálem kibi, qıya qashı,
Bir kórgennin kózde yashı,
Siynesinin dagı bardı.

Álmudam sóyler tilleri,
Shekerden shiyrin sózleri,
Shasánem qızdın ózleri,
Zlixanın ismi bardı.

¹Katibler — xatker.

Ot saladı shiyrin janga,
Mıñ san qız sennen sadaga,
Saqıylıqtıñ nıshanı bardı.

Saqıylıqtan atqa shıqtıñ,
Shasánemniñ ornın tuttıñ,
Birnesheñi sózden uttıñ,
Dilwarlıqtıñ nıshanı bardı.

MAZLÍMJANAN

Begler bayan etsem ushbu dúnyada,
Bir duqtar tazadan kamalga keldi.
Jańa óspirim, buwday reñ azada,
Álptey qawmeti qáddi dal edi.

Kamala kelmishdur qáddini dúzep,
Ónirine taqqandur tilladan sádep,
Shiyrin sózli, bárha tutarlar ádep,
Danışpan nuqtadan pahızal edi.

Bunıńday sulıwdı kórmedi zaman,
Kırpigi oq kibi, qashları kaman,
Shul gózzal janannıñ atı Mazlımxan,
Aq júzinde qosha qalı bar edi.

Sóylese lábinen dúrler shasharlar,
Kórgen adam shiyrin jannan kesherler,
Súmbil shashı ash beline túserler,
Zarapshan kekili, zulpı tar edi.

Nesheler qarıydar kelip kórmege,
Onıñ menen birge dáwrın sürmege,

Birneshe gaybana ahuw zar edi.

Bir gâriptiñ aytıp sózi pitpegen,
Ümit üzip elden shıgıp ketpegen,
Biraq kewli maqsetine jetpegen,
Mazlım qızdan kóp ümiti bar edi.

Shul jigit qastadur ıshqı âselden¹,
Ashıq bolğan qızdı körgennen birden,
Tilleri shiyrindur qantu-shekerden,
Shul pariyzat wâdesinde bar edi.

Biyhuwda söz söylep, biyiba kúlmes,
Eki söz söylegen insannan emes,
Qay qız jaqsı deseñ oğan teñ kelmes,
Âdepli, ikramlı tamizkar edi.

Barsañ xızmet ayler âlip, lam shekip,
Xosh keldiñiz deyip, qaddini bükip,
Chay sheker, qantu nabat aldına tókip,
Kisilerge ózi biymálel edi.

Barsañ, kelseñ xosh mulaqqat shiyrin til,
Mısal etseñ ótken qızdıñ parqı sol,
Etken isi Sayatxanga taqabbil,
Gam-qaygı qápeste gúlly hal edi.

Dünya kerek qızdıñ atı keshpege,
Sallamp, tawlanıp tolıp taspaga,
Miyman kelse tuwra attan túspege,
Sıylasıqlı üyi sonday jay edi.

¹Ishqı âselden—ashıqlıqtan

Täriyp etsen bir gözzaldı,
Bul jahanga kelinmishdur,
Atın sorasan Gúlaseldur,
Xalıqqa narqı bilinmishdur.

Kirpigi oq qashı kaman,
Gúl jüzleri mahitaban,
Zulplarında hinji-marjan,
Qatar-qatar dizilmishdur.

Qarshıgaday qáddin dúzep,
Xosh mulayım, ilmi ádep,
Ónirinde tillayı sádep,
Altın, gúmish bezelmishdur.

Bul dilbardı kórgen bende,
Áziyz janı qalmas tánde,
Nesiybesi ázel kúnde,
Óz tenine yazılmishdur.

Tuwğan ayday qálem qası,
Zulpılarında gáwhar tası,
Iynin jabar súmbil shashı,
Ushten tallap úrilmishdur.

Patshalıq zaman basında,
Hár qız ótti óz tusında,
Májilislerde qız ishinde,
Danha ózi kórinmishdur.

Basqa qızlar boldım dese,
Men hám tasıp toldım dese,

Hár kim dáwran sürilmishdur.

Basqa qızdan parqı belli,
Qarj eter juziw-elli,
Altın, tüymeli háykelli,
Qırmızıdan kiyilmishdur.

Biri — hürdur, biri — peri,
Shul dilbardın xızmetkeri,
Eki birdey jengeleri,
Xızmetinde jürilmishdur.

Biri — totı, biri — búlbul,
Júzleri megzer qızıl gül,
Jaqsı jamanın bunnan bil,
Hárne sorasa bitilmishdur.

Jengeleri shiyrin ziban,
Danışband zúddi nuqtadan.
Hár eldi bar qız hám jawan,
Bunın yañlı bolınmishdur.

Allanın bergen bagında,
Kamalga kelgen shagında,
Aq ordanın on jagında,
Abrisimler tóshelmishdur.

Paqır, miskin qálenderler,
Jurt soragan hámeldarlar,
Lashın, suñqar salğan begler,
Kelip suhbat qulmishdur.

Hatamday jomart nishanlı,
Saqiylıqta bunıñ yañlı,
Hár kim kelse tógilmishdur.

Ol künleri az edi zat,
Bolmasa da bar jer abat,
Chayu-sheker, qantu-nabat,
Hár kim barsa tógilmishdur.

Quslar ushar uyasına,
Gózler tawdıñ qıyasına,
Megzeydi qız anasına,
Qanday zattan tuwılmishdur.

Yabıǵa teñ bolmas budan,
Laǵlı — gáwhar shıǵar suwdan,
Tuwgannan soñ Qansulıwdan,
Táriypleri dizilmishdur.

Ákesi adam suñqarı,
Jurtqa belli etken kári,
Lap emes mingen tulparı,
Jüyrikligin ozdırmishdur.

Gosh jigitler áne sultan,
Hár kún qonar bes-on miyman,
Kemala kem Gúlaseljan,
Shın hasıldan tuwılmishdur.

Birge jürse bes-on qızlar,
Almadayın qızıl jüzler,
Aydıñ qasında juldızlar,
Qatarlasıp turılmishdur.

Aziz tutar qadirdanin,
Pida áylep shiyrin janin,
Qol qawsırıp turılmıshdur.

Saqıylıqtan atın keshti,
Hawazañ álemge tústi,
Xan tengeden ondı, bestı,
Hamiyan ishine salınmıshdur.

Maqset-muratqa jetirdi,
Dildin gubarın¹ ketirdi,
Xızmetin jurtqa ótirdi.
Jurtqa atın keshirmıshdur.

Nurı diydar kórer kózi,
Awzındağı shiyrin sózi,
Shahabbazdın jalgız qızı,
Shasánemge megzemıshdur.

Garip aytur lápte palı,
Ashıqtın ne kesher halı,
Haslın sorasan balgalı,
Táriyip ada bolınbushdur.

1915-jıl.

KELDI

Bir duqtardı² táriyip etip aytpağa,
Kewlim pârwarz etip kálama keldi,

¹Dildin gubarın—qaygılı, uwayımlı mânisinde.

²Duqtar—qız mânisinde.

Salamım bul erur sizge Orazgúl,
Xosh pámli qız edin ájep shiyrin til,
Jaqsı de, jaman de, endi óziń bil,
Bir seniń táriypiń zibana keldi.

Seniń táriypińdi xatqa yazamlı,
Aytqan sóziń sheker-paldan mazalı,
Shahnıń qızı shahzadadan ibalı,
Gúl júzleriń mahitabana keldi.

Gúl júziń kórmege xurshidi ánwar,
Qarańǵı kesheni áyler munawwar¹
Zarafshan shashlarıń, kirpigiń qanjar,
Qıyılǵan qaslarıń kamana keldi.

Súmbil shashın gardanıńa sholasar,
Tilla háykel aq kóksińe jarasar,
Kiygen tonm patshayıdan shın hasıl,
Kórgenler aqılı hayrana keldi.

Ájep hayran bolar sizdi kórgenler,
Jigit bolıp qız qashında júrgenler,
Bes kún ashiret etip dáwrán súrgenler,
Bul fani dúnyada dáwrına keldi.

Jaqsı kóp, jaman kóp dúnya júzinde,
Mártebedar boldıń qıyat qızında,
Qáddin tutıp atasınıń úyinde,
Qay duqtar senińdey kamala keldi.

¹Munawwar—jaynatıp jaqtırıp jiberiw.

Körgeñler ah shegip, qıldılar nala,
Birneshsheler ashıq bolıp gaybana,
Lâyli-Mâjnun kibi qıyala keldi.

Endi ashıgıñnıñ kesher ne hah,
İğbalıñ ashılıp boldıñ bahalı,
Halın bilmey hâlek boldı balgalı,
Bilmen ol biyshara ne hala keldi.

Sen hâmbülbul edin gül shaqasında,
Ol bir zahan¹ edi kóp yaqasında,
Japalaq an tutpas suñqar qasında,
Bul bir söz, bul jerde tımsala keldi.

Ah urıp jete almay qaldı birneshe,
Qızın bir muradı jaqsı at keshse,
Teñin tawıp bas qosqanın baybatshe,
Ğarip ashıq kibi zamana keldi.

Hâr kim öz dâwirinde Ğarip-Shaxsânem.
Ötti bul dünyadan Ğaripjan bilen,
Hâr kim teñin tapıp oynayıp külip,
Gül kibi bülbuldek jawlana keldi.

Turılığın hayran eter xalayıq,
Qayta bastan söz basına barayıq,
Jeñgelerin xızmetine ılayıq,
Mudam qol qawsırıp tawlana keldi.

¹Zahan—garga.

Shajer¹ japırağındek sargayıp solıp,
Neshe kün arada sergizden bolıp,
Aqırında ahı-apğana keldi.

Hawazın esitip gayrı elattan,
Qazaq, qaraqalpaq, güllän Qonırattan,
Arjaq-berjaq ashamaylı — qıyattan,
Sizdi kórmek ushın miymana keldi.

Baylanar esikte miymannın atı,
Gül júzin kórmegе kewildin shadı.
Páren oramal üstinde qantı — nabatı
Shını shaynek-kese piyala keldi.

Házir miymanınının hár ne keregi,
Ta kelip-ketkenshe ishpek-jemegi,
At otı, at jemi hám aq temeki,
Karnayı yarım gez kalyana¹ keldi.

Miyman xoshwaq bolıp duwa eterler,
Mulaxat xızmettin kewli piterler,
Kelgen adam shadlıq penen keterler,
Áne, saqıylıqtın nıshanı keldi.

Atañ marhum öldi óz halı bilen,
Tórt uğı qaldılar kóp malı menen,
Gáriplerge bergen ash-nanı menen,
Dáwleti istayıp ıǵbalı keldi.

¹Shajer—agash.

¹Kalyana — shalım.

Xosh qılıqlı, muruwatlı¹ opalı,
Xiywalı qız keshti, bası jıǵalı,
Shunınday sháwketli jáhana keldi.

Yaqshıǵa-yamanga xosh xızmet etti,
Alar hám bul fani dúnyadan ótti,
Hawazası pútkil alamm tuttı,
Xızmet sebebiden bul hala keldi.

Qáddi, boyı qulqı menen saz bolıp,
Jaqsılardıń awzındaǵı sóz bolıp,
Doshmń qızı Raziya qız bolıp,
Sizlerden kóp burın dúnyaga keldi.

Miyman kelse atın uslap túsirip,
«Xosh keldiń», dep túrli taǵam pisirip,
Shul sebepli jaqsı atın keshirip,
Atı-hawazası jáhana keldi.

Sen andın táميزkar ádep-hayadan,
Tilleriń shiyrindur búlbúlgóyadan,
Jüz ese ziyada Raziyanı,
Bálki, saqıylıǵıń ziyada keldi.

Kiygeni munaqqash² aptan siyneli,
Qolları hónerli, paren iyneli,
Ónirinde háykel altın tıymeli,
Qatar qızlarıdan bahalı keldi.

²Muruwat — sıylasıqlı, álpayım mánisinde.

¹Naqıshlı—kóylek mánisinde.

A... yazı-qışında,
Bir xızmet äyledim seniñ tusında,
Endi tãriypiñiz tamama keldi.

ORAZGÜL

Orazgúljan, buldur sizge jayımız,
Qızlardıñ ishinde joqdur tayıñız,
Búgin ada boldı sheker chayımız,
Aytayın ba, aytpayın ba, ne derseni?

Bizni bilseñ bir gaybana tãlipmiz,
Bir qıyaldan qolga qálem alıpmız,
Bir pinhan sır edi, ayıp salıpmız,
Endi sózdin parqın ózin bilersen.

Bu salamnıñ parqın ózin bilmesen,
Ya bolmasa bizni kelip kórmesen,
Sózim sınıp, heshnameirse bermesen,
Barsha xalayıqtı hayran etersen.

Sırımdı pash ettim bu yerde sizge,
Kózime kórinbes bir senden ózge,
Ishkendey chay-sheker berseniz bizge,
Bu mollanı shadlı qandan¹ etersen.

YAÑLIDI²

Tãriyip etsem bir dilbarnı,
Shashları súmbil yañlıdı,

¹Qandan—mäs, waqtıxosh.

²Bul qosıqtı Ayapbergen Ótеш shayırdın «Gúlziyba» degen qosıgına eliklep jazğan sıyaqlı.

Mısalı bir qıl yañlıdı.

Páhim eter hárbir iske,
Belleri qıldan jıñışke,
Zeyin etseñ sakkiz beyishke,
Jánnette bul húr yañlıdı.

Bir nazalım kórseñ ózi,
Mahi munawardur júzi,
Sóylegende hárbir sózi,
Shekerden shiyrin yañlıdı.

Qası kózine múnásip,
Shashbawı beline sholasıp,
Jol júrgende qádem basıp,
Bağ ishinde gúl yañlıdı.

Perige megzer siyağı,
Ayğa megzer aspandağı,
Nağıs tikken on barmağı,
Kesip tartqan sım yañlıdı.

Otırsa sazıw-sáwbetli,
Qáddi boyları kelbetli,
Láyli-Zulayxa súwretli,
Gúl júzleri nur yañlıdı.

Shashaqlı türme basında,
Kórgen adam kóz jasında,
Tolı qızlardıñ ishinde,
Aptap bilen ay yañlıdı.

Korgennin keter qıyalı,
Birge jürgen qız jawanı,
«Gül bilen Bülbul» yañlıdı.

Ayt mayramğa shıqsa özi,
Kiygen lipası qırmızı,
Izindegi bes-on qızı,
Misli xızmetker yañlıdı.

Aqay qızınıñ sárdarı,
Totı kózli jilwadarı,
Shul gózzaldı alğan yarı,
Rustem kibi, Zal yañlıdı.

Bul waqta qızdıñ sárdarı,
Ótken qızdıñ joqdur sanı,
Bul zamannıñ Sayatxanı,
Lábin tatsań pal yañlıdı.

Zülpi qara, qası qálem,
Biyopası aytar sálem,
Buringı ótken Shasánem,
Gárip ashıq yar yañlıdı.

Sóz sóylese zeyniñ ashar,
Dus kelgenniñ aqılın shashar,
Oqımıstan máni shesher,
Aqılı timizkar yañlıdı.

Uzaq jerden miyman kelse,
Tayar qılar hár ne dese,
Sırlı shaynek, shını kese,
Ol úyinde bar yañlıdı.

Oğan qoyğan qantıw-chaydı,
Bir dizelep otırğanı,
Lashın qus suñqar yañlıdı.

Qolları tutpaga qayım,
Adam bilen xosh munayım,
Râhim etip bir qudayım,
Ózi sebepker yañlıdı.

Bul janannıń táriyp xatı,
Tımsalın yazğan qıyatı¹,
Haslı qaraqalpaq áwladı,
Körgeñ diyin zar yañlıdı.

XALMURAT

Jeti jasta jurttan shıǵıp,
Bas alıp ketken Xalmurat,
Begler menen suhbat etip,
Jeti jıl júrgen Xalmurat.

Xoshlasıp ketip elatqa,
Eglenbeyin Qońıratqa,
Seylxan atlı yawmıtqa—
Eki-úsh jıl júrgen Xalmurat.

Kórip yawmittıń sárdarın,
Qáddi ziba qız-jawanın,
Jurt soragan begu-xanın,
Bulardı kórgen Xalmurat.

¹Ayapbergennıń ózi qıyat ruwınan bul jerde «qıyatı»—dep ózin aytqan.

Semio ulgan periyzatın,
Güllán áyledur elatın,
Bulardı gezgen Xalmurat.

Gezip kelip bes qalanı,
Tawıp esapsız dúnyanı,
Eki pud chay, qırq tillam,
Alganda kelgen Xalmurat.

Saqıylıqtı Hatamtayday,
Mın tillalıq kálan bayday,
Qırq qadaq qant, eki pud chay,
Nesiye satqan Xalmurat.

Bir goshshaq jigitsen óziń,
Dos-dushpandı tanır kóziń,
Kewlin taza, haqdur sóziń,
Kópti kórgen, er Xalmurat.

Yadına túsip biyopa¹
Süre almay zawqı sapa,
Birneshe kún bolıp qapa,
Kónlikpey júrgen Xalmurat.

Ashıq bolıp bir nashargá,
Er saldı da torı tayga,
Bardı da jetip Taqayga²,
Sóz salğan eken Xalmurat.

² Taqay — ruwdın atı.

^{1,3} Bul jerde «biyopa» degen sóz tikkeley mánisinde emes, al «yar» degen mániste.

Qaldırıp neshe jigitti,
Oña baslap sóziñ pitti,
Orın hám alğan Xalmurat.

Hár kim tiler biyopam³,
Súriwe zawqı-sapanı,
Qaldırıp Matkesh qaranı,
Jılatıp ketken Xalmurat.

Bildirmedin elatına,
Tasyin qaldı gayratına,
Jáne kelip qıyatına,
Máz bolıp gezgen Xalmurat.

Bir qız keldi Qonıratın,
Hár kim söz saldı qıyattan,
Tarısıp Genjemurattan,
Ótti sözlerin Xalmurat.

Kóre bilmedin aq júzin,
Periyzattı kórseñ óziñ,
Qabasanlı Fazıl qızın,
Mal berip alğan Xalmurat.

Ol perige etseñ nazar,
Aq júzi aydan munawwar,
Jaña óspirim on bes jasar,
Qosılğan sağan Xalmurat.

Om qostı álimsaqtan¹,
İstanahat tilep haqtan,

¹Álimsaq—burınnan, erte waqıttan.

At alıp mingen Xalmurat.

Say kelgende tört tüligin,
Hammeden ozdı biligin,
Bıyılğı diyqansılığın,
Jurt aldı bolğan, Xalmurat.

Shıgır qurıp ektiñ tarı,
Turdı menen bolıp jarı,
Xat jiberip säwer yarı,
Shaqırtıp alğan Xalmurat.

Pıraqında kuydi seniñ,
Jigitlikte joqtı keminñ,
Inshalla kewlindeginñ,
Onı alarsañ Xalmurat.

Täwekel etip allaga,
At aldın qırq bes tillaga,
Täriypini jazğan mollaga,
Bes teñge bergen Xalmurat.

Rustamdek salğan gayratı,
Görüglıdek siyasatı,
Yadına túsip elatı,
Aynalıp kelgen Xalmurat.

Jalgız jürip kórdi jawız,
Göne, Xojeli, Tashawız,
Gerbishten örgen sarhawız,—
Bulardı körgen Xalmurat.

Suw aqqan burqip dâryasın,
Görüǵlınıń meyhanasın,—
Bulardı kórgen Xalmurat.

Jáne kórip ózbek,
— Bir nesiye sizdi tarttı,
Chay-sheker, qantıw-nabattı,
Májiliste shashqan Xalmurat.

Bul jurttıń alıp xabarın,
Kórdiń orıstıń shabarın,
Usta qus salǵan minarın,
Bulardı kórgen Xalmurat.

Bas alıp ketip jeti jıl,
Mádet berip rabbim Jabil,
Óz eline kelip bıyıl,
Jurtına kelgen Xalmurat.

* * *

Ákeń seniń Dosheke jurttı qıynagan,
Para alıp haram dúnya jıynagan,
Ol peylinen elge, xalıqqa sıymagan,
Ákeńniń jolınan júrme, Xalmurat.

Qurban haytqa shıqtıń taqay eline,
Chayw-temekińdi tıyıp beline,
Kelip tústiń Dosxojannıń úyine.
Óz chayındı óziń tuttıń, Xalmurat.

Qolına qant alıp, baltalap buzıp,
.....¹,
Üstinde mereke qıldın, Xalmurat.

Xalmuratqa aytip barın: tek жүrsin,
Öytip qılğan qayqışılığı qurısın,
.....²,
Qartayganda qayqı bolar, Xalmurat.

Bir öziñe ekki erden qız aldın,
Almayın deseñ de xalıqtan uyaldın,
Hár qashan da shunın otına yandın,
Qartayganda qayqı bolar, Xalmurat.

Qısı bilen qılğan talabı shuldı,
Balıq awlap tawıp keldi kóp puldı,
Onın bärin chay-shekerge joq qıldı,
Sonın menen ömirin ötti, Xalmurat.

Keshe kündiz üyden xabar almaysañ,
Kelin biysharağa nazer salmaysañ,
.....³,
Sonın menen ömirin ötti, Xalmurat.

^{1,2,3} Bul qatarlar qoljazzbada joq, qosıq birqansha qısqartılıp jiberildi.

Bûlbûl pıǵan eter, kirer nawaǵa,
Ğunshası kem, gulabı kem, nushı kem²
Kewil keter hâwes penen hawaǵa,
Nigarı kem, dilbarı kem, dushı kem³.

Nedin bûlbûl faryadını qoya almas,
Zagsha kibi shadı qurram geze almas,
Gûldi kórer jáne izlep taba almas,
Sol sebepten ármanı kem, rishi kem⁴.

Adamu-Hawadan keyin kimse bar,
Eriw-qatın bir-birine ulfıkar,
Hár kimniń kewlinde bir ziyba nigar,
Bolmasa eger madari kem, hushı kem.

Kewil muhabbatıń derler atesh,
Tân otı aqıl hám dútime megzesh,
Ota yansa dudi ushar basma-bas,
Neshik bolmas hayası kem, hushı kem.

Bas ushında maǵzı sham kibi yanar,
Anı partawidan kórer hám biler,
Ázeli juptısı bolsın, taqlıq kóp zalel,
Taqqa nálet bolsa, bolar peshi kem.

Gayrı aǵa bir-birine deń bolar,
Deń bolmasa óz arası jám bolar,

¹ Molla Iskender — shayır adam bolǵan. Qosıq soǵan arnalıp jazılǵan.

² Miyri qanarlıq suw mánisinde.

³ Zamanlas mánisinde.

⁴ Dárt mánisinde.

Haq jazmasın ıǵbalı kem, ishi kem.

Ál-ayagın bir-birinen kem bolmas,
Namunasıp munasıpqa teń bolmas,
Sınıq ayaq saǵı menen deń bolmas,
Onday bolsa, raptarı kem, rushi kem.

İltimasım bolur molla Iskender,
İshq ahli atasań, senseń Samender,
Anda bolsań biz paqırǵa xat jiber,
Dep yalına yazdım shkâste sâlem.

Qâlem mimin qosıp, jazsam muradı,
Kabzeni qoysalar yazılar atı,
Bilmen nedur alǵanının muradı,
Dishlep aytur dândanı kem dishi kem.

SEREMURATQA¹

Seremurat jan inimsen,
Bargan qızın tuwǵan eken,
Tuwǵannan soń kelme diyip,
Tayaq alıp quwǵan eken.

Inamga sheker, chay alıp,
Aytıwǵa elden uyalıp
Eki manatqa may alıp,
Alıp barıp bergen eken.

¹ Seremurat degen Qıdırdın qızı Sarıbiykeni almaqshı bolıp jürgen. Qız eki qabat bolıp qalǵan. Keyin onı Seremurat almay ketetugin bolǵan. Shayır bunday jaman âdetti qaralap, usı qosıqtı jazǵan.

Sapar etip, adım urıp,
Basqa jerden qız ayttırıp,
Onnan kewli suwıǵan eken.

Kewil bermey jalǵan sózge,
Sol yarınnan güder úzbe,
Tuwǵan balań ul ma qız ba?
Xabarın ber, Seremurat.

Ul bolsa quwanar dosıń,
Erjetse aydalar qosıń,
Qız da bolsa kewil xoshıń,
Basıńa qus qongan eken.

ÓTEMURATQA¹

Ótekenniń sáwer yarı,
Azan menen qashıp ketti.
Bilmedik sebep ne boldı,
Qayda barıp, qayda jetti?

Qayaqqa tarttı duznesip,
Jeken ishinen iz kesip,
Qay jerge ketti eken desip,
Eliwbayı quwıp ketti.

Eliwbaydın jalǵız bası,
Qasında joqtur joldası,

¹ Ayapbergenniń Ótemurat degen jorası bolǵan. Ol hayalı menen urısqań. Shayır onıń úy-ishinde bunday jánjellerdi tıyıw maqsetinde usı qosıqtı shıǵarǵan.

ALLANAZARGA

Yar boldı ma qádir quday,
At-jarağa ásbabı say,
Allanazar aǵamızday,
Eki qatın alǵan bar ma?

Arjaǵı bilen berjaqta,
Burında hám sońǵı waqta,
Ózbek, qazaq, qaraqalpaqta,
Sonday dáwrın súrgen bar ma?

Alǵan yarın 45 jasar,
Onı aldım dep tolıp-tasar,
Marziyanız¹ kúnde qashar,
Bul sózimde jalǵan bar ma?

Endi qoydım Allanazar,
Adamlarğa berme azar,
Qız degende arqań qozar,
Aytıp qızdan qalǵan bar ma?

Alaman dep júrdi Qálek²,
Ala almay boldı hálek,
Allanazarga ókpelep,
Isip, kewip júrgen bar ma?

¹ Marziya — Allanazardıń birinshi hayalı.

² Qálek — Allanazar ekewi bir hayalǵa talasqan adam.

Para berip qolda barın,
Shashıp aqsha, dünya-malın,
Qálekbayday bolgan bar ma?

ÓTEMURAT USTA

Kemis tappas önerinen hesh bende,
Qudayım bendendi qılma shermende,
Biz uslawğa sheberlikke kelgende,
Biziñ Ótemurat bolmagan usta.

Insan emes gápke qulaq salmasa,
Jası ülkenniñ násiyatın almasa,
Maqul kórip, óz aytqanı bolmasa,
Kisiniñ aytqanın etpegen usta.

Söylese tabılar hár bir bilikten,
Nesibesin shashıp onıñ xalıqtan,
Qos aydap, bel tewip diyqansılıqtan,
Bunnan nesiyesin etpegen usta.

Bes manat, on manat dünyaga qızıp,
Yar-doslıq haqqında ümitin üzip,
Bilemen ne sebepli wádesin buzıp,
Qarawıl qumına¹ barmagan usta.

ELIWBAYĞA²

Mingen atın tusagan,
Atı kólge juwsagan,

¹Jerdiñ atı

²Eliwbay degen jarlı jigit, ol kóp waqqa deyin üylene almagan. Shayır üyine barganda Eliwbaydıñ anası İmsin awhalın aytıp nalıgan. Eliwbaydı Qosım gúbishiniñ qızına üylengen, onnan balalı bolgan etip usı qosıqtı shıǵargan.

Qosım palwan atası,
Atasına usagan,
Hay-ya hay-ya, jan balam.

Menin balam er edi,
Bilmegenlerin bile di,
Qosım palwan atası,
Qudaybergen janıma
Qasıq sogıp beredi,
Hay-ya hay-ya, jan balam.

Gubi—shelek ullı öner,
Qudayım berse pullı öner,
Nağashı ata kásibin,
Qaldırmastan bárinde,
Qudaybergen janım úyrenen,
Hay-ya hay-ya, jan balam.

Shot qashawın qıstırıp,
Juredi janım beline,
Jaranıp edi eline,
Bunnan artıq usta joq,
Kelsabı menen kelige,
Hay-ya hay-ya, jan balam.

MAQSİM İYSHANIM¹

Áwel maqsım erdin sońıra qul boldın,
Eri ólgen qatın kibi tul boldın,

¹Bul qosıq Bekmurza iyshannın ulı Tajetdiyinge arnalğan. Akesi oğan qız ayttırıp alıp bergен. Tajetdiyin onı qálemey, ustine saqıw tiyresinen qız alğan. Buringı hayalı ashıwlanıp ketip qalğan. Tajetdiyin bergен malın qaytarıp alıwdı talap etken. Qosıq usı jağdayğa arnalğan.

Täriypindi aytayın, maqsım iyshanım.

Saylap alğan saqıw qızı yarındı,
Tilese berersen qolda barındı,
Ayamassan onnan shiyrin janındı,
Täriypin aytayın, maqsım iyshanım.

Äken senin iyshan paqır,
Jatıp atıp namaz oqır,
Bargan qızın qıytar-soqır,
Äste shalqı, maqsım iyshanım.

REYIM

Reyim degen bul xojadur,
Biziñ menen hám bajadur,
Mingen eshegi mashadur,
Selten-selten jürisi bar.

Reyim qıyattı gezgen,
Bes mezgil kóknarın ezgen,
Bargan üyi onnan bezgen,
Bir onbagan nâshesi bar.

Bul xojanın esi tuyıq,
Alğan eken eki iyik,
Túsip qalğan jolda jürip,
Bargannan soñ urısı bar.

Qolında qayqı tayagı,
Kelisken sıyqı-siyagı,
Qazıbayğa usap bayagı,
Jol üstinde turısı bar.

Áken Sayt suwprı-ıyshan,
Záhárinde bar túrli nıshan,
Sonday berik eki jáhan,
Maqsımozada edın, Bekan.

Úsh júz tilla qolğa alıp,
Awillarga sawda salıp,
Úshbastan barıp qız alıp,
Barıp-kelip júrdın, Bekan.

Taza ton kiydın dolanıp,
Jol júrdın terge bólenip,
Kóshedegi iytke talanıp,
Barıp-kelip júrdın, Bekan.

ESHMURAT

Eshmurat bul sózdi aytayın saña,
Bul sózime qulaq salsañ ne boldı,
Kúlki bolma qatın menen balğa,
Basıña bórık alıp kiysen, ne boldı?

Bahadır yigitsen óziñ bir dana,
Dushpanların kúler, áyle bul hala,
Kúshin jetpey on teñgelik shapanga,
Ústiñe ton alıp kiysen, ne boldı?

Ayağıñ basına túsip tur másın,
Qádem qoysañ, izde qalar kewishin,
Hesh kimge jaraspas seniñ bul isin
Bir kewish, bir mási alsañ, ne boldı?

Qutılıp bir jürsen málamat sózden,
Ilgeri niyetin tamamı qızdan,
Putına bóz alıp kiysen, ne boldı?

Waqtındı xosh qılıp oynayıp külip,
Allanı yadıña al, moynındı burıp,
Bir kúni ketersen aqırı ólip,
Ólmesten ğamındı jesen, ne boldı.

SULTAN MAQSÍMĞA

Sultan maqsım, bir qız sálem jibermish,
Shul qızınń sózine qulaq salıńız,
Bir kórmege seni ózi zar edi,
Kóp eglenbey ol nasharğa barıńız.

Chayı shakarińni salıp yanına,
Ráhminiz kelmesin qızıl qanına,
Tezme-tez qamshı urıp ala yabıǵa,
Buzılǵan nashardın kewlin alıńız.

Orın aldın hár jerlerge at salıp,
Bar ma eken dúnyada senindey talıp.
Atańız ğarıptın dúǵasın alıp,
Qayta baslap shul elatqa barıńız.

Barmaq kerek aytqan sózin izlasıp,
Aǵa bilan jeńgesine oylasıp,
Ushtamǵalı Niyaz benen ğaplesip,
Basına Niyazdın sawda salıńız.

Ey yaranlar, sózime sal qulaqtı,
Chay-shakkarin endi tappay soraptı,
Dosbergenniñ may degeni toraqtı,
Togızaqqa² bargan eken Dosbergen.

Damolla Dosbergen Togızaq barıp,
Halın bilmey qız, jawanga yalbarıp,
Bas juwgı toraqtan qant kópır salıp,
Bir aqshamda bolıp ótti Dosbergen.

ÁBDIMURATQA³

Táriyip etsem Ábdimurat balgalı,
Áwelha dúnyaga kelgen emes pe?
Atañ Qutlımurat ketip arbalı,
Arba basıp, mawıt bolgan emes pe?

Bul sawdalar Qádirekten kóp burın,
Hesh kimse bilmeydi bulardıń sırın,
Jıynalıp etekshi, gúllán suwmurın,
Úsh kúnnen soń tawıp alğan emes pe?

Qádiregin suw túbine jiterip,
Bes júz balıq qaqlap, isin pitirip,
Sol zamanda Aqmamıtın qutırıp,
Anı zimiyan peri qaqqan emes pe?

¹Qartaysa da qıdırıspaga berilgeni ushın hayalı Dosbergen axunga oramalğa qant ornına toraq tıyıp bergen. Qosıq usı jaǵdaydı kórsetedi.

²«Axun», «togızaq» — bul jerde ruw, tiyreniń atı.

³Ábdimurat degen Ayapbergenge «meni maqtap qosıq shıǵar» dep qoymaǵan. Sonda shayır usı qosıqtı jazǵan.

Bir goshshaq yigitsen óziñ,
Dos-dushmanaw duğrı sóziñ,
Mambetillajanım, qozım,
Kelin bala aman ba eken?

Bashında qızınıñ zamanı,
Joqtı kewlinde gumanı,
Japar degen el jamanı,
Amanlıgı guman ba eken?

Xabar ber bergen malıñnan,
Kelin balanıñ halıñnan,
Tunawgi yurgan zalımnan,
Aman-esen qalğan ba eken?

* * *

Mager kewli pitti kelin baladin,
Qudayım saqlağay dõhmet, jaladin,
Kelgenine úsh kún ótpey aradan,
Kelin musulmanga yorta basladı.

Úzdi kóksidagi qızıl gülidan,
Sorıp dodaqınan, shiyrin dilidan,
Bir qıldan yıñishke qıpsha beliden,
Tezme-tez barıp hám qusha basladı.

SHOSHQA

Jalgızaqsañ, atabayı shoshqanıñ,
Bar ma zañgar bu eginde qosqanıñ,

Ertip kelip attırayın, shoshqalar.

Kún batqannan búlkil salıp kelesen,
Masaqlap eginniń basın teresen,
Táńir aldında ne dep juwap beresen,
O dúnyada júziń qara, shoshqalar.

Kesh pesinnen jayılasań shiginde,
Biziń menen sherikpe ediń eginde,
Adamlar ushıraydı bir bólek jinge,
Kún batqan soń qıyqıw salıp, shoshqalar.

* * *

Tünde dońız, kúndiz garga,
Hesh ilajım joqtur zorga,
Nalısh áyler em jabbarga,
Talap jediń goy, shoshqalar.

Qıraw túsip saratanda,
Arpa buwday boldı munda,
Eshek kúnge jarap sonda,
Qırjıyıp kettiń, shoshqalar.

TENELGE

Teńeldiń yar bolgay qádir qudayı,
Búgin duwshar bolıp ugrı gedayı,
Úyińnen joq boldı bir qarın mayı,
Kórgen bar ma, bilgen bar ma, yaranlar.

Teńel biysharanı hayran etip tur,
Kózinde yashların giriyan etip tur,

Körgeñ bar ma, bilgeñ bar ma, yaranlar.

TÁJIMURATQA

Pañqara alıp erkini,
Ketirip anıñ kórkini,
Iytke qaldırıp bórkini,
Tájimurat qashıp keldi.

Mehman jayında jata almay,
Hesh kimgе sırın aytalмай,
Jalañbas elge qaytalмай,
Aqılınan shashıp keldi.

SAPARBAYGA

Aq bastı kórsе boyan dep,
Qumırısqañ shayan dep,
Kirpitkendi qoyan dep,
Masqara bolğan Saparbay.

MIYMAN KELSE'

Aytpasa bilmeysеñ jaqsı-jamandı,
Qádirlep bilmeysеñ kelgeñ miymandı,
Yurtta joq tutıpsañ qalmaqı shalı,
Rahiymdan táliym alğan ekenseñ.

¹Bul qosıq Ótepbergen Qutlımurat ulı haqqında: ol shayırdıñ joraların úyine shaqırıp kelgeñ waqta miymanına qaramağanda shıǵargan qosıǵı.

Qız nashar kamala kelse,
Almadek pishkene megzer,
Misli mawjirgen daryadek,
Tolıp hám tashqana megzer.

Biyopadan yarı bolsa,
Zulpleriniń tarı bolsa,
Ata-anası jiberese,
Dozaqqa tushkene megzer.

Bir kún kúyewi kelse,
Uzatıp áliyne alsa,
Biyopası izde qalsa,
Taxtınan tushkene megzer.

Yigirma yasha shıqqanda,
Jawan bolıp qash qaqqanda,
Zar yıǵlap uǵlan tapqanda,
Dúnyadan keshkene megzer.

Qız jawan bolıp aylanıp,
Jawan qız kibi shaylanıp,
Jigirma beshte dolanıp,
Aqılınan shashqana megzer.

Jigirma altıda yarın súymey,
Óz yarını kózge ilmey,
Ayagı-ayagına tiymey,
Qus kibi ushqana megzer.

Jigirma besin toltırıp,
Otızına qádem urıp,

Janıp ham oshkene megzer.

Qırqtan soñ ellige shıqar,
Altmış degen uzaq sapar,
Etmishte beli bögiler,
Tisleri tüşkene megzer.

Seksende umıtsaq bolar,
Toqsanda ashıwshaq bolar,
Jüzge shıqqanda maqtanar,
Bir tağadan ashqana megzer.

Gäriyp aytur: dāwran öter,
Birnesheni qan yıglatar.
Kimse kelip, kimse keter,
Bul dūnya bostana megzer.

1909-jıl.

ELIWBAY

Quday qosqan ahıw-zarım,
Kewlimdegi hārne barım,
Taqat etpey shiyrin janım,
Azan menen qashıp ketti.

Urmay soqpay kewili ösip,
Qayaqqa tarttı duz nesip,
Jekenniñ ishinen iz kesip,
Eliwbayjan quwıp ketti.

Qalıñ qamıs, jolsız ketip,
Qıyat japtı kesip ótip,

Uglin gârip izlep ketti.

Miyman dos bop kólik sorap,
Alğan eshek künge jarap,
Hâr jerlerde jürip barlap,
Mâjnûn kibi shólge ketti.

Qâpes kewlin otqa daglap,
Keseetekti jürdi sharlap,
Bargan jerinen soraglap,
Gârip kônilin giriyan etti.

Sorap uglim tappadı,
Yaki buğan jurt aytpadı,
Perzentin tappay qaytpadı,
Tajar etip jürip ketti.

Esitti elden bir xabar,
Mágar joġın sorap tabar,
Hâmdam bol dep pârwardigar,
Kûn-tûn yalgız jürip ketti.

Qoñırat jaqqa kelip orıs,
Ketken eken qazı, bolıs,
Xosh xabarga shekip jüris,
Tâgdir aydap kelip jetti.

Gâzzel aytıp joġın joqlap,
Shekip afgan, uglin baqlap,
Bargan jerlerin tın-tınlap,
Joġın tawıp elge ketti.

Zalımların tilin alma,
Tusip qalma shınjır torga,
Músiybetli duman ketti.

NE BOLDÍ

— Maqsım iyshan, Sizge aytqan sözimiz,
Zadı-sheriyp maqsıızada ózińiz,
Qayda siziń barıp yurgen qızıńız,
Búgin bizge juwap bersen, ne boldı?

— Ishimizge yanar ottı salgandı,
Göye bizge aqırzaman bolgandı,
Bir bargan yarımız ketip qalgandı,
Bir namársá tawıp bersen, ne boldı?

(dástannan úzindi)

BARDUR

Ibadulla ağamızdın,
Eki hayalları bardur,
Eki birdey jengemizdın,
Hár bir qıyalları bardur.

Súygiliktiń atı—Ayım,
Ázelden qoshqan qudayım,
Hár xızmettiń bilip jayın,
Sózinde balları bardur.

Andın beter Biybizada,
Kórseńiz qızdan azada,

QOJAQ DÁW

Kündegiden qarar kózdiñ kemisi,
Bul miynetti qudayımnıñ berisi,
On altı kegeydur tórt bórgenekte,
Esaplasam hesh nárese emes bárisi.

Qonaq dáwde qos ógizdiñ kúshi bar,
Ne qıladı iyt ergende xabardar,
Biz degende aǵayinniñ jini bar,
Aǵayinniñ birisi emes, berisi.

ÁKEÑİZ URLıQTÍ ETKEN EMES PE?

Bul dünya degeniñ ullı keñ saray,
Ótip ketti úlken ákeñ Jolhbay,
Ishedi eken basalaydı sapırmay,
Sonnan qalǵan fanıy dünya emes pe?

Halındı bil, qarap otır, Tóreniyaz,
Qoñıratta urlıq qıldı Sherniyaz,
Zar áyledi Ospan bilen Berniyaz,
Ákeñiz urlıqtı etken emes pe?

Meniñ ózim jurttan ozǵan shayırman,
Ákeñniñ urlıǵın xalıqqa jayarman,
Men hám sendey jona tiksem bayırman,
Ákeñiz urlıqtı qılǵan emes pe?

**Maqsımlıgıń jurtqa belli,
Mingen atıń jüz mıń elli,
Seniń kesen bizge keldi,
Maqsımlıgıń qayda seniń.**

**Maqsım qudamń bendesi,
Bolar jurttıń shermendesi,
Ákeńniń qayda sállesi?
Juwabın ber, Mámбетáziz.**

MAZMUNİ

Bar eken.....	3
Erejepke	7
Apalañlama Elmurat.....	7
Genjebayga.....	8
Töreshke.....	8
Ayshasan.....	8
Qartayganda.....	10
Bilmedik	11
Dosan bala.....	12
Ótepbergen.....	14
Qara eshek.....	16
Seytmurattın qara eshegi	18
Qudaybergen	19
Pálekli qos	20
Miyman	21
Qutlı bolsın.....	22
Júz bası	23
Ne boldı (<i>Abdiraman Ótepovqa</i>).....	24
Berse almañlar.....	25
Täriyip	25
Hal qayda?.....	27
Yaranlar	28
Suwshı jurmeñler	33
Búgin	33
Ógiz	35
Taymasbek	35
Kátquda	39

Dáwim ulı.....	42
Niyaz.....	45
Qız qıdırgan jigit.....	46
Yaranlar.....	48
Kölge qash.....	49
Kölge qash, Qaljan, kölge qash.....	51
Dostımınñ dilbarınan.....	53
Bardur.....	54
Suwshı bala.....	55
Kemal.....	57
Kemalga.....	58
Seniñ.....	60
Íshqıpaz.....	63
Mámbetnazar.....	64
Molla Amanqul.....	65
Amanqul.....	70
Sálem.....	74
Shul qızdıñ.....	75
Miyirxan.....	77
Mazlımjanan.....	77
Bir gózzal.....	78
Keldi.....	83
Orazgúl.....	88
Yañlıdı.....	88
Xalmurat.....	91
Molla Iskender.....	97
Seremuratqa.....	98
Ótemuratqa.....	99
Allanazargá.....	100
Ótemurat Usta.....	101
Eliwbayga.....	101
Maqsım iyshanım.....	102

Bekan.....	104
Eshmurat	104
Sultan maqsimga	105
Dosbergen Axunga.....	106
Ábdimuratqa	106
Mámбетillaga	107
Shoshqa.....	107
Tenelge	108
Tájimuratqa.....	109
Saparbayga	109
Miyman kelse	109
Megzer	110
Eliwbay	111
Ne boldı.....	113
Bardur.....	113
Qojaq dâw.....	114
Ákeñiz urlıqtı etken emes pe?	114
Mámбетázizge.....	115

AYAPBERGEN MUWSAEV

«Bilim» baspası
Nókis — 2018

Redaktor *Ulboĝan Yusupova*
Kórk. red *Islam Serjanov*
Tex. redaktor *Batır Turımbetov*
Operator *Ánjim Atagullaeva*

Licenziya: Al № 108, berilgen waqtı 2008-jıl 15-iyul.

Original maketten basıwǵa ruqsat etilgen waqtı 30.05.2018-j.
Qaĝaz formatı 84x108 $\frac{1}{32}$. Ofset usılında basıldı. Garniturası
«Times KRKP». Kólemi 3,75 b.t. 6,30 shártlı b.t.
4,28 esap b.t. Jámi 3200 nusqa. Buyırtpa № 18-349

«Bilim» baspası. 230103, Nókis qalası,
Qaraqalpaqstan kóshesi, 9.

Ózbekistan Baspa sóz hám xabar agentliginiń «O‘zbekiston»
baspa-poligrafıyalıq dóretiwshilik úyi 100129, Taskent,
Nawayı kóshesi, 30.